

LÝSISTRATÉ

•

Aristofanés

Městská knihovna v Praze

půjčuje

knihy, audioknihy,
obrazy, deskové hry...

nabízí prostory pro

samostatné studium,
skupinová setkání,
přednášky, konference...

pořádá

autorská čtení, přednášky,
koncerty, filmové projekce,
akce pro děti...

poskytuje online služby

e-knihy, digitalizované dokumenty,
přednášky, kurzy...

podporuje tvoření v kreativních dílnách

DOK16 pro práci se dřevem a papírem
Atelier pro šití a vyšívání

Suterén pro 3D tisk, knižní vazbu, kaligrafii a pyrografii

mlp.cz
e-knihovna.cz
knihovna@mlp.cz
facebook.com/knihovna

Lýsistraté
Komédie o čtyřech jednáních
Aristofanés

*Přeložil, doslov a vysvětlivky napsal
Ferdinand Stiebitz*

Znění tohoto textu vychází z díla [Lýsistraté](#) tak, jak bylo vydáno nakladatelstvím Artur v Praze v roce 2019. Pro potřeby vydání Městské knihovny v Praze byl text redakčně zpracován.

§

Text díla (Aristofanés: Lýsistraté), publikovaného [Městskou knihovnou v Praze](#), je vázán autorskými právy a jeho použití je definováno [Autorským zákonem](#) č. 121/2000 Sb.

Vydání (obálka, upoutávka, citační stránka a grafická úprava), jehož autorem je Městská knihovna v Praze, podléhá licenci [Creative Commons Uveďte autora-Nevyužívejte dílo komerčně-Zachovejte licenci 3.0 Česko](#).

Verze 1.0 z 2. 12. 2022.

OBSAH

OSOBY.....	6
PRVNÍ JEDNÁNÍ.....	7
DRUHÉ JEDNÁNÍ.....	29
TŘETÍ JEDNÁNÍ.....	66
ČTVRTÉ JEDNÁNÍ.....	97
Doslov překladatele.....	113
Vysvětlivky	121
První jednání	121
Druhé jednání.....	124
Třetí jednání	132
Čtvrté jednání.....	136

OSOBY

LÝSISTRATÉ, Athéňanka

KLEONÍKÉ, Athéňanka

MYRRHINÉ, Athéňanka

LAMPITÓ, Spartanka

SBOR STARCŮ ATHÉNSKÝCH

SBOR ŽEN ATHÉNSKÝCH

RADNÍ ATHÉNSKÝ

TŘI ŽENY ATHÉNSKÉ

KÍNÉSIÁS-HEJBAL, Athéňan

HLASATEL SPARTSKÝ

ČLEN VÝBORU, Athéňan

VYSLANEC SPARTSKÝ

DVA ATHÉŇANÉ

SPARTAN

Ženy, sluhové, strážníci, členové poselstva spartského a athénského, lid, otroci, kojenec, alegorie Smíření.

Koná se v Athénách kolem roku 411 před n. l.

PRVNÍ JEDNÁNÍ

Athénská ulice za ranního šera. Před domem přechází netrpělivě LÝSISTRATĚ.

LÝSISTRATĚ:

Pozvat je takhle na rej bakchický
či Panův, Afrodity-Rodičky,
pro samé bubínky bys neprošel!
Teď tu však není ani jediná –

Ze sousedního domu vychází KLEONÍKĚ.

– leč tuhle vychází má sousedka.
Bud' zdráva, Kleoníko!

KLEONÍKĚ (*přiblíživši se k LÝSISTRATĚ*):

A ty též,
má Lýsistrato! Dítě, copak jsi
tak pobouřena? Nezhlídej! Ten luk
brv dolů prohnutých ti nesluší.

LÝSISTRATĚ:

Mne pálí, Kleoníko, v srdci hněv
a na nás, na ženy se horším zle,
že muži troufají si vidět v nás
prohnané stvůry!

KLEONÍKĚ (*s klidnou samozřejmostí*):

A to věru jsme!

LÝSISTRATÉ (*nakvašeně*):

Ač smluveno, že mají přijít sem,
kde o nevšední věci poradit
se máme, spí a nejdou!

KLEONÍKÉ (*ji chlácholí*):

Drahoušku,
však přijdou. Ženám těžko vycházet.
Ta z nás se třeba s mužem obírá,
ta budí sluhu, ta zas ukládá
děcko, ta koupá, jiná krmí zas.

LÝSISTRATÉ:

Než jiné věci by jim prospěly
více než to!

KLEONÍKÉ:

Oč jde, proč svoláváš
nás ženy, Lýsistrato rozmilá?
Je to věc velká?

LÝSISTRATÉ:

Mocná!

KLEONÍKÉ (*dychtivě*):

Tvrdá též?

LÝSISTRATÉ (*ironicky*):

Ví bůh, i tvrdá!

KLEONÍKÉ (*udiveně se rozhlížejí*):

Tak proč nejdem sem?

LÝSISTRATÉ (*s pohoršením odmítajíc*):

To ne, ne! Sic bychom se sešly hned!
Já cosi jiného jsem vynašla,
bdíc mnohou noc, sem tam se válejíc.

KLEONÍKÉ (*zklamaně*):

Tos hubenou as vyválela věc!

LÝSISTRATÉ:

Tak vybroušenou, že teď na ženách
závisí spása Řecka celého.

KLEONÍKÉ (*s výsměšným údivem*):

Na ženách?? Na mále by závisela!

LÝSISTRATÉ:

Ba na nás teď vše v obci záleží,
nebo by muži peloponéští
už neměli být živi nadále –

KLEONÍKÉ (*horlivě přitakávajíc*):

Tak, nejlíp, aby nežili, ví bůh!

LÝSISTRATÉ:

– a z Boiótska by zhynout mělo vše.

KLEONÍKÉ (*živě protestuje*):

Ne všecko – úhořů tam ušetří!

LÝSISTRATÉ:

Než o Athénách nechci povědět
nic zlověstného. Slyš a zbystři vtip!

Jestli se ženy z Peloponésu
a z Boiótska i my zde sejdeme,
lze společně nám Řecko zachránit!

KLEONÍKÉ (*výsměšně*):

Co svedou moudrého či skvělého
kdy ženy? Nalíčeny sedíme,
vlasy si odbarvujem, nosíme
šat z nachu, řízy tenké, průsvitné,
nepřepásané, pěkné střevíčky –

LÝSISTRATÉ (*vpadajíc*):

Však to nás, doufám, právě zachrání:
šat nachový, mast, pěkné střevíčky
i rumělka a chitón průsvitný!

KLEONÍKÉ:

A jakpak?

LÝSISTRATÉ:

Tak, že muži nynější
už proti sobě kopí nezdvihnou –

KLEONÍKÉ (*radostně*):

U bohyň, dám šat nachem napustit!

LÝSISTRATÉ:

– ni štít –

KLEONÍKÉ:

– průsvitnou řízu obléknu –

LÝSISTRATÉ:

– ni meč!

KLEONÍKÉ:

– a koupím si ty střevíčky!

LÝSISTRATÉ:

Nuž neměly by už tu ženy být?

KLEONÍKÉ:

Ba dávno měly přiletět, ví bůh!

LÝSISTRATÉ:

Než to jsou pravé Athéňanky, hled:
vše později než třeba dělají.

Že tu však není žádná z Přímoří
ni ze Salamíny!

KLEONÍKÉ (ironicky):

Ty dojista
své „lodičky“ už zrána prohnaly!

LÝSISTRATÉ:

Však nejdou ani ženy acharnské,
a já v ně doufala a čekala
je první!

KLEONÍKÉ (posměšně):

Žena Theogénova
se jistě ptala Hekaty, jdouc sem.
(Vyhlíží stranou.)
Však zde už přicházejí některé.

LÝSISTRATÉ (*ukazujíc na druhou stranu*):

A tu jdou jiné zase.

KLEONÍKÉ (*jim jde vstříc, ale rychle se vrací a zastírá si nos*):

Brr, fuj, fuj!

Odkud jsou?

LÝSISTRATÉ:

Ze Smradova.

KLEONÍKÉ:

Proboha,

to se snad zvířil močál smradovský!

(*Kryje se za LÝSISTRATU.*)

*Přichází z různých stran větší počet ŽEN, mezi nimi MYRRHINÉ.
LÝSISTRATÉ na ni hledí vyčítavě.*

MYRRHINÉ (*ležérně*):

Snad nejdem pozdě, Lýsistrato? Mluv,
co mlčíš?

LÝSISTRATÉ:

Není hezké, Myrrhino,
že při tak vážné věci jdeš až teď!

MYRRHINÉ:

Svůj pás jsem potmě nalézt nemohla –
Nuž tady jsme, i pověz, čeho je
tak třeba!

KLEONÍKÉ (*s odmítavým posunkem*):

Ještě chvílku sečkejme,
až přijdou ženy z Peloponésu
a z Boiótie!

LÝSISTRATÉ (*hledíc stranou*):

To je moudrá řeč;
a hle, tam sem jde právě Lampitó!

Přichází s jednou DÍVKOU boiótskou a s jednou ŽENOU korintskou Lakónka (Spartánka) LAMPITÓ. Má chitón nepřiliš dlouhý, v pase podkasáný, na jedné straně od boku rozevřený. BOIÓŤANKA má delší chitón, podkasáný pod řadry, z průsvitné látky. KORINŤANKA je robustní, oblečena v dlouhý chitón z těžší drahocenné látky, v pase podkasáný.

LÝSISTRATÉ (*vítajíc LAMPITU a obhlížejíc ji*):

Má Lampitó, buď zdráva, Lakónko!
Jak září krása tvá, ty líbezná!
Jak svěží pleť, jak plné tělo máš!
Zardousila bys i býka!

ŽENY obstoupí LAMPITU, s obdivem ji obhlížejíce; některé ji ohmatávají.

LAMPITÓ (*smějíc se*):

Bohovia,
ved' cvičím tělo, na rit' tancujem!
(*Poskakuje dokola, narážejíc patami na hýždě.*)

LÝSISTRATÉ (*dotýkajíc se jejích prsou, tak i některé jiné ŽENY*):

A ta tvá prsa – to je báječné!

LAMPITÓ (*bráníc se se smíchem*):
Skúmate ma jak zviera obetné!

LÝSISTRATÉ (*ukazujíc na BOIÓŤANKU*):
Odkud a kdo je tato mladice?

LAMPITÓ:
Bouprisám, vyslankyňa z Boiótska –

ŽENY si ji zálibně prohlížejí, KLEONÍKÉ ji lehce pohladí po šatě na klíně.

– a ide k vám.

KLEONÍKÉ:
Ach, Boiótanka, bať
má hezké oudolíčko!

MYRRHINÉ (*všetečně*):
Pámbuví,
a pýří z něho čistě vypleto!

LÝSISTRATÉ (*ukazuje na KORINŤANKU*):
A tahle?

LAMPITÓ:
Korinťanka, u bohov,
a mocná žienka.

MYRRHINÉ (*obhlížejíc ji, prostořece*):
Mocná, pámbuví,
má toho –
(*naznačuje gestem*)

vpředu moc a –
(plácne se rukama přes zadek)
vzadu též!

Veselí mezi ŽENAMI.

LAMPITÓ (*přerušujíc veselí*):
A ktože túto ženskú poradu
sem svolal?

LÝSISTRATÉ:
Já.

LAMPITÓ:
Nuž chytro rozprávaj,
čo žiadaš od nás!

KLEONÍKÉ (*k LÝSISTRATĚ, k níž se ŽENY shlukují*):
Při Diovi, mluv,
má drahá, jakou vážnou věc to máš!

LÝSISTRATÉ:
Hned promluví, leč dřív, než promluví,
na něco se vás optám.

KLEONÍKÉ (*za souhlasu ostatních*):
Nač jen chceš!

LÝSISTRATÉ:
Zdaž po otcích svých dětí, kteří jsou
 pryč od vás, netoužíte? Dobře vím,
že každá z vás má muže na vojně.

KLEONÍKÉ (*zpola vážně*):

Můj muž je, chudák, už pět měsíců
až v Thrákii a hlídá – Eukrata.

MYRRHINÉ:

Můj v Pylu plných sedm měsíců.

LAMPITÓ:

A mój, keď príde z vojny niekedy,
hned' vezme zbraň a letí zase preč.

Ostatní ŽENY přitakávají.

LÝSISTRATÉ:

A není tu ni jiskra „miláčka“!
Neb co nás Milét zradil, nezřela
jsem „peška“ osm palců dlouhého
z kůže, jenž by nám přispěl alespoň.
Nuž chcete, naleznu-li prostředek,
tu válku se mnou skončit?

KLEONÍKÉ:

U bohyň,
já ano, byť bych měla zastavit
zde tento plášť a – propít jej už dnes!

MYRRHINÉ:

Já, myslím, též, byť bych se měla dát
i vejpůl rozříznout jak kambala!

LAMPITÓ:

Ja tiež bych zliezla trebárs Táygetos,
keď by som mala zhliaďnuť zase mier!

Ostatní ŽENY prízvukujú.

LÝSISTRATÉ:

Tak slyšte – nesmímť tajit už tu vec:
ó ženy, máme-li kďy přinutit
své muže v míru žítí, musíme
se zdržet –

Váhá; napětí.

KLEONÍKÉ (*nedočkavě*):
Čeho?

LÝSISTRATÉ (*důtklivě, obracejíc se na všechny ŽENY*):
Uděláte to?

KLEONÍKÉ (*vybuchne, nečekajíc na ostatní*):
Ó, ano, byť to byla naše smrt!

Souhlas u ŽEN.

LÝSISTRATÉ:

Nuž zdržeti se – kyje mužova!

Zmatené pohnutí mezi ŽENAMI.

Aj, kampak? Co se odvracíte pryč?
Co potřásáte hlavou, tisknete své rty,

co blednete a slzíte?
Tak chcete, nebo ne? Co váháte?

KLEONÍKÉ (*odvrácena od LÝSISTRATY*):
Já nikdy! Ať se válka táhne dál!

MYRRHINÉ (*podobně*):
Já též ne! Ať se válka táhne dál!

LÝSISTRATÉ:
To říkáš ty? A právě, kambalo,
ses chtěla vejpůlky dát rozříznout!

MYRRHINÉ:
Vše jiné, co ti libo: třeba-li,
chci kráčet ohněm – radši to než – kyj –!
Ach, Lýsistrato, to je nemožné!

LÝSISTRATÉ (*ke KLEONÍCE*):
A copak ty?

KLEONÍKÉ (*žalostně*):
Chci kráčet ohněm též.

LÝSISTRATÉ (*rozhořčeně*):
Jak nestoudné je naše pohlaví!
Právem se o nás píše tragédie:
jen souložit a rodit – to jsme my!
(*K LAMPITĚ naléhavě.*)
Nuž, milá Lakónko, ty jediná
bud' při mně, vše lze ještě zachránit,
jen hlasuj se mnou!

KLEONÍKÉ (*k LÝSISTRATĚ*):

A což, má milá, nechají-li nás?

LÝSISTRATÉ:

Dři kůži psí, jak Ferekratés řek.

KLEONÍKÉ:

Taková náhražka je nicotná!
A když nás chytanou, mocí povlečou
nás do pokoje?

LÝSISTRATÉ:

Drž se dveří přec!

KLEONÍKÉ:

A zbijí-li nás?

LÝSISTRATÉ:

Strp, leč s odporem:
jakápak rozkoš, kde je násilí!
I jinak trapte je, a dojista
se toho brzy vzdají. Není-li
to ženě vhod, muž nemá požitku.

LAMPITÓ přisvědčuje, ostatní ŽENY pozorně sledují debatu. KLEONÍKÉ sleduje projevy ŽEN, potom se hledíc na LÝSISTRATU a LAMPITU rozhodne.

KLEONÍKÉ:

Nuž chcete-li vy dvě, my taky chcem.

LAMPITÓ (*k LÝSISTRATĚ*):

My svojich mužov nakriatneme, (ver,
mier zachovávať riadne bez fígľov;
kto prehovorí však ľud athénsky,
tých kriklúňov, viac už nefrotat'?

LÝSISTRATĚ:

Bud' klidná! Své zas premluvíme my.

LAMPITÓ:

To ťažko, dokial' majú triéry
a kopy striebra v chráme Athény.

LÝSISTRATĚ:

I to je pripraveno pořádně:
dnes chceme Akropolis obsadit.
Ten úkol svěřen ženám nejstarším,
co my se radíme, jak k obětem
jít na hrad, aby se ho zmocnily.

LAMPITÓ:

To bude dobré, to je múdra řeč.

LÝSISTRATĚ:

Nuž, Lampitó, teď rychle přísahou
svůj svazek ztvrdíme, ať je nezlomný!

LAMPITÓ (*ukazujíc na ŽENY*):

Hovor ju vopred, chceme prisahať!

LÝSISTRATÉ:

Máš pravdu. – Kde je stráž?
(*K ŽENĚ ozbrojené lukem a štítem.*)
Kam zevluješ?
Štít obrácený polož přede mne,
a někdo mi dej žertvu!

ŽENA položí před ni štít.

KLEONÍKÉ:

A jak chceš
nás, Lýsistrato, vzíti v přísahu?

LÝSISTRATÉ (*pateticky*):

Nad štítem, jak kdys řeč Aischylos,
brav porazíme.

KLEONÍKÉ (*vzrušeně*):

Lýsistrato, ne!
O míru nepřísahej nad štítem!

LÝSISTRATÉ (*se zarazí, potom*):

A tedy jak?

KLEONÍKÉ (*po chvílce přemýšlení*):

Což sehnat bělouše,
porazit jej a v dílce rozsekat?

LÝSISTRATÉ (*s odmítavým úžasem*):

Co, bělouše?

KLEONÍKÉ (*zhurta*):

Jak tedy přísahat?

MYRRHINÉ (*k LÝSISTRATĚ*):

Já ti to povím, chceš-li, pámbuví.
My převrátíme velkou černou číš
dnem nahoru, a obětujícíce –
džbán vína z Thasu, budem přísahat,
že nebudem – lít vodu do něho.

ŽENY zatleskají.

LAMPITÓ (*s živým souhlasem*):

Jaj, bože, aká skvělá přísaha!

LÝSISTRATÉ (*k ŽENÁM*):

Prineste z domu někdo číš a džbán!

*SLUŽKA přinese z jejího domu velikou černou číši a veliký džbán vína.
STRÁŽKYNĚ si zase vezme štít.*

KLEONÍKÉ (*vidouc džbán*):

Přemilé družky, to je džbáneček!
(*Hladí jej.*)

MYRRHINÉ (*vytahujíc ruku k číši*):

A té se chopit, potěšíš se hned!

LÝSISTRATÉ (*vezme číši*):

Sem s ní, a ty –
(*k MYRRHINĚ, ukazujíc na džbán*)
se téhle žertvy chop!

(Stane se. LÝSISTRATÉ, nastavujíc číši, slavnostně.)

Přemluvo a ty, číše přátelství,
rač přijmout od žen obět' v milosti!

MYRRHINÉ nalévá LÝSISTRATÉ do číše červeného vína, džbán pak dá SLUŽCE.

KLEONÍKÉ *(pozorujíc s ostatními ŽENAMI nalévání):*

Jak tryská, jakou barvu má ta krev!

LAMPITÓ *(čichajíc):*

A vonia, do paroma, lúbezne!

MYRRHINÉ *(sahajíc chtivě po číši):*

Nechte mne, ženy, první – přísahat!

KLEONÍKÉ *(jí brání):*

Při Afroditě, ne! Jak padne los!

LÝSISTRATÉ *(držíc číši v rukou, vztáhne paže):*

Držte se všechny číše, Lampitó,
a jedna za vás opakuj, co dím.

(Pokyne KLEONÍCE, potom ostatním ŽENÁM.)

A vy to přísáhnete zachovat!

ŽENY se seskupí kruhem okolo číše a dotýkají se jí pravou rukou. Proti LÝSISTRATÉ KLEONÍKÉ. LÝSISTRATÉ slavnostně.

Ni manžel ani žádný záletník –

KLEONÍKÉ:

Ni manžel ani žádný záletník –

LÝSISTRATÉ:

– nesmí jít ke mně, maje chuť –

KLEONÍKÉ mlčí.

Tak mluv!

KLEONÍKÉ (váhavě):

– nesmí jít ke mně, maje chuť – ach, ách,
mně chabnou, Lýsistrato, kolena!

LÝSISTRATÉ (nedbajíc toho):

Chci žít doma v přísném panenství –

KLEONÍKÉ (mluví monotónně, z řad ŽEN občas vzdechy):

– chci žít doma v přísném panenství –

LÝSISTRATÉ:

– nalíčena a v říze nachové –

KLEONÍKÉ:

– nalíčena a v říze nachové –

LÝSISTRATÉ:

– aby muž po mně vzplál co nejvíce –

KLEONÍKÉ:

– aby muž po mně vzplál co nejvíce –

LÝSISTRATÉ:

– a dobrovolně se mu nepoddám!

KLEONÍKÉ:

– a dobrovolně se mu nepoddám!

LÝSISTRATÉ:

– A bude-li mě nutit násilím –

KLEONÍKÉ:

– A bude-li mě nutit násilím –

LÝSISTRATÉ:

– chladně to strpím, nehnu se mu vstříc –

KLEONÍKÉ (*vzdychajíc*):

– chladně to strpím, nehnu se mu vstříc –

LÝSISTRATÉ:

– a nevyzdvihnu k stropu nohy své –

KLEONÍKÉ:

– a nevyzdvihnu k stropu nohy své –

LÝSISTRATÉ:

– nestoupnu si jak lvice čtvernožmo!

KLEONÍKÉ:

– nestoupnu si jak lvice čtvernožmo!

LÝSISTRATÉ:

To stvrzujíc chci z této číše pít –

KLEONÍKÉ (*oživnuvši; tak i jiné ŽENY*):

To stvrzujíc chci z této číše pít –

LÝSISTRATÉ:

– zklamu-li, nechť se vodou naplní!

KLEONÍKÉ:

– zklamu-li, nechť se vodou naplní!

LÝSISTRATÉ (*k ŽENÁM, zdvihajíc číši do výše*):

Přísaháte tak všechny?

ŽENY (*zdvihnuvše pravice*):

Při bozích!

LÝSISTRATÉ (*nesouc číši k ústům*):

Nuž obětuj!

(*Chystá se pít.*)

KLEONÍKÉ (*se ji snaží zadržet*):

Miláčku, jen trochu,

ať jsme si navzájem hned přáteli!

LÝSISTRATÉ ukazuje na džbán. Vtom se ozve za scénou hluk. ŽENY se zarazí, vznikne zmatek.

LAMPITÓ:

Jaj, aký ryk?!

LÝSISTRATÉ (*podávajíc číši SLUŽCE, aniž by se napila*):

Co jsem vám říkala?

To ženy Athéninu Akropol

již obsadily. Nuže, Lampitó,

ty jdi a u vás dobře zařid' vše

a tyhle –

(ukazuje na BOIÓŤANKU a KORINŤANKU)
nech nám jako rukojmí!

LAMPITÓ odchází. LÝSISTRATÉ rázně k ŽENÁM.

My pojďme na hrad k ženám ostatním
a závorami zatarasme vchod!

KLEONÍKÉ:

A nemyslíš, že muži valem hned
se shrnou na nás?

LÝSISTRATÉ:

Těch dbám pramálo.
Ni hrozby, ba ni oheň nebude
tak mocný, by jim bránu otevřel,
ač nesplní-li naše podmínky.

KLEONÍKÉ (kurážně):

Při Afroditě, ne, sic sluly by
vždy ženy ničemnými sketami!

VŠECHNY odejdou, SLUŽKA jde se džbánem a číší do domu. U vchodu postaví džbán, oběma rukama chopí číši a dychtivě ji vyprázdní.

OPONA

DRUHÉ JEDNÁNÍ

Před uzavřenou bránou vedoucí na Akropolis; před ní nevysoké široké schodiště. Vpravo od brány náznak pramene a jeskyně. Bílý den. Orchestrem vystupuje zprava SBOR STARCŮ. Většina jich nese na ramenou břevna, někteří nesou v ruce hrnec nebo pánev, v nichž doutná dřevěné uhlí, a dlouhou suchou révovou ratolest („zapalovák“). Stoupají k hradu velmi namáhavě.

NÁČELNÍK STARCŮ (*k PRVNÍMU STARCI*):

Jdi, Drakéte, a veď náš krok,
i když tě rámě bolí,
jsouc olivy pněm zelené
tak mocně zatěžkáno!

PRVNÍ STAŘEC:

Ach, mnoho nečekaného
nese dlouhý život!
(*K svému sousedovi.*)
Kdo byl by, Strymodóre můj,
čekal kdy, že se ženy,
které jsme doma živili
k zjevnému svému neštěstí,
svatého zmocní obrazu
(*ukazuje nahoru na hrad*)
a obsadí náš vyšehrad
a sochory a zámky
vchod k němu zatarasí?

NÁČELNÍK (*k DRUHÉMU ČLENU SBORU*):

Jen rychle k hradu pospěšme,
můj Filurgu, jen rychle,
ať nakupíme kolem nich
ty kmeny své a klády,
a pro všechny, jež tuto věc
nám spolu nastrojily,
hranici jednu navršme
a zapalme svou rukou,
ať shoří všecky najednou,
a první – Lízi frejná!

DRUHÝ STAŘEC (*k NÁČELNÍKOVÍ*):

Mně, co jsem živ, se nebudou,
při Démétře, chlámat!
Ni Kleoménés, spartský král,
jenž hrad první zabral,
ztad neoškubán nevyšel;
ač soptil spartskou zpupností,
vydav nám zbraně, odtáhl
jen v jednom círu nuzáckém,
pln špíny, strupů, štětín
a nemyt po šest roků!

NÁČELNÍK:

Ba, my jsme obléhali kdys
ukrutně toho muže:
sedmnáct řad nás bylo tam,
co u bran nocovalo!
A taký drzý čin zde těch,
jež mají v zášti bozi

i s Eurípidem, když tu jsme,
nebudem moci zkrotit?
Pak ať už není v Attice
ni stopa naší slávy!

TŘETÍ STAŘEC (*odpočívaje*):

Nuž z celé cesty zbývá nám
ještě příkré návrší,
jež stoupá tuhle ke hradu, kam spěcháme.
A jak tam asi vyvlečem
tenhle náklad bez oslů?
Mně už strašně otláčil
pár těchhle klád má ramena.

ČTVRTÝ STAŘEC:

Přece musíme však jít
a svůj oheň rozdmýchat,
aby náhle nezhasl,
až k cíli cesty dojdeme.

STARCI zafoukají do pánví s doutnajícím ohněm; vyvalí se z nich kouř.

SBOR STARCŮ (*odvraceje od kouře hlavy*):

Fí, fí!
Ouvé, ouvé! Jaký to dým!

PÁTÝ STAŘEC:

Jak strašně, vládce Héraklés,
na mne vyrazil ten kouř
a do očí mě kouše jako vzteklý pes!
Ten oheň je, to jistě vím,
pravý oheň sopečný,

sice by tak nadržasal
svým zubem krhavý můj zrak!

ŠESTÝ STAŘEC (*pobízeje ho*):
Pospěš na hrad, kupředu,
na pomoc naší bohyni!
Kdy jí můžem, Lachéte,
přispěti více nežli dnes?

SBOR STARCŮ (*jako výše*):
Fí, fí!
Ouvé, ouvé! Jaký to dým!

Vystoupili mezitím na jeviště a míří k bráně.

NÁČELNÍK (*ukazuje na kouřící pánve*):
Hle, ten náš oheň dosud bdí
a žije, díky bohu!
Co myslíte: zdaž nemáme
dřív zde své klády složit
a potom strčit do hrnců
révový zapalovák,
(*ukazuje révovou větev*)
zažehnout jej a na vrata
jak beranem se vrhnout?
A nebudou-li na náš křik
chtít uvolniti páky,
je nutno bránu zapálit
a dusit ženy kouřem.
Nuž složme tu své břemeno!

STARCI odkládají nejprve nádoby s ohněm a větve.

Brr, k ďasú, to je čoudu!

Potom nemotorně sundávají klády a kupí je pod hradem v hranici.

Kdo z vůdců loďstva u Samu
s tím dřevem by nám pomoh?

Po delší námaze STARCI břevna složí. Protahují se.

Konečně už mě přestala
do šíje ta věc tlačit!
Váš úkol, hrnce s pánvemi,
teď bude nítit uhlí,
aby nám dodávalo včas
pochodně zapálené.

STARCI z nádob s ohněm zapálí větve. NÁČELNÍK vztáhne ruce k modlitbě.

Ó Níko, paní vítězství,
rač přispět nám svou přízní,
ať zdoláme tu drzost žen,
jež vládnou nyní hradu!

Mezitím se hrne orchestrem SBOR STARŠÍCH ŽEN nesoucích nádoby s vodou.

NÁČELNICE ŽEN:

Hle, zdá se mi, ženy, jako bych zřela
svítí čoud se zdvíhat

jak z čerstvého dřeva, které kdes hoří:
zrychleme krok a kvapme!

PRVNÍ STAŘENA (*k sousedce*):

Nuž leť, jen leť, má Níkodiké,
než ohni za oběť Kalyké padne
i s Krityllou naší: obě jsou ofouknuty
zlých chlapů dutím, chabých jak vítr,
těch starých dědků, padouchů bídých!
Já se však bojím, že se mé nohy
zpozdily nesouce pomoc.

DRUHÁ STAŘENA:

Jdu od kašny teď, jen stěží si zjitra
naplnivši své vědro,
neb takový nával, takový povyk
byl u té kašny, takový třesk všech nádob,
a hloučky družek vrážely do mne,
otroků houfy se znakem hanby
bránily v cestě, já se však zhurta
chopila vědra, prodrala davem,
nyní pak družkám stísněným ohněm
jdu pomáhat nesouc vodu.

TŘETÍ STAŘENA:

Já zaslechla, že potrhlí starci
sem kráčejí, nesouce každý
– jak chtěli by v lázních posloužit vřelou vodou –
hromské dva klacky, prý na náš hrad,
strašnými slovy hrozíce přítom,
že prý je třeba upražit ohněm
ty ničemné ženské stvůry.

ČTVRTÁ STAŘENA:

Kéž neuzřím nikdy, bohyně mocná,
družky své planout v ohni,
též občanstvo naše a celé Řecko
šilenství zbaví, od války osvobodí!
A proto jsme, bohyně se zlatou přílbou,
vládnoucí městu, tvé zabraly sídlo.
A já tě volám za spojenykyni,
trítónská panno: jestli se z mužů
bude kdo snažit podpálit ženy,
rač s námi nosit vodu!

NÁČELNICE (*spatřivše MUŽE, k ŽENÁM*):

Ustaňte! Co to tady je?
Ničemných mužů cháska!
Takhle by nikdy nejednal
řádný a zbožný člověk!

NÁČELNÍK:

Ha, jaká nečekaná věc
jeví se našim zrakům:
to tady zas roj dalších žen
jim zvenčí nese pomoc!

NÁČELNICE (*k zaraženým STARCŮM*):

Jste překvapeni? Snad se vám
nezdá, že je nás mnoho?
A přec tu nevidíte z nás
ještě ni tisícinu!

NÁČELNÍK (*k jednomu starci*):

Faidrio, copak necháme

ty zde tak tuze žvanit?
Zdaž není líp se do nich dát
a klacky o ně rozbít?

Chárou se dřev.

NÁČELNICE (*k ŽENÁM*):

Odlož z nás každá vědro též,
ať při obraně v bitce
nám nepřekáží, kdyby chtěl
kdo na nás ruku vztáhnout!

ŽENY odloží vědra. OBA SBORY se postaví bojovně proti sobě, ŽENY na levé, MUŽI na pravé straně.

NÁČELNÍK (*k STARCŮM, gestikuluje výhružně*):

I hrome, kdyby jim tak dal
někdo pár po čelisti,
jak dostal kdysi Búpalos,
však by jim huby sklaply!

NÁČELNICE (*staví se proti němu vyzývavě*):

Nuž holá, udeř někdo z vás!
Já nastavím ti tváře,
však čubka už tě nechytne
za ten tvůj cancour žádná!

NÁČELNÍK (*hrozí jí pěstí*):

Mlč, nebo z tebe vymlátím
to babství tvé i s chlupy!
(*Ukazuje na její klín.*)

NÁČELNICE:

Jsem Stratyllis – pojd' ke mně, pojd'
a dotkni se mne prstem!

NÁČELNÍK:

Což když tě pěstí napálím,
co strašného mi ztropíš?

NÁČELNICE (*s divokými gesty*):

Plíce ti v prsou rozhryžu
a útroby ti vyrvu!

STARCI polekaně ustoupí.

NÁČELNÍK (*ke SBORU STARCŮ*):

Ba není nad Eurípida
básníka moudřejšího,
jenž děl, že není žádný tvor
tak nestoudný jak ženy.

NÁČELNICE (*k jedné z ŽEN*):

Nuž pozdvihněme, Rhodippo,
nyní svá vědra s vodou!

ŽENY se chopí nádob.

NÁČELNÍK:

Vy bohy nenáviděné,
proč jste sem přišly s vodou?

NÁČELNICE:

A proč vy s ohněm, mrtvolo?
Chcete se v ohni péci?

NÁČELNÍK:

Chcem hranici tu postavit
a podpálit tvé družky.
(Zapálí si svou větev v jedné pánvi.)

NÁČELNICE:

A my tu vaši hranici
zas tímhle –
(ukáže na vědro)
chceme zhasit!

NÁČELNÍK *(rozhořčeně):*

Náš oheň chcete uhasit?

NÁČELNICE *(pohupujíc svým vědrem):*

Čin ukáže to brzo!

NÁČELNÍK *(mávaje větví):*

Nevím, zda tě tu nakrásně
pochodní neosmažím!

NÁČELNICE *(kousavě):*

Máš-li snad špínu na těle,
já připravím ti koupel.

NÁČELNÍK:

Jakže, ty couro, koupel? Mně?

NÁČELNICE (*přikyvujíc*):
Svatební koupel k tomu!

NÁČELNÍK (*k sousedovi*):
Ha, slyšels její drzou řeč?

NÁČELNICE (*hrdě*):
Jsem svobodného rodu!

NÁČELNÍK (*blíže se zvolna s několika STARCI k ŽENÁM*):
Však já ti zarazím ten křik!

NÁČELNICE (*pohrdavě*):
Nech být, už dosoudcovals!

NÁČELNÍK (*k své pochodni*):
Zapal jí vlasy, louči má!

NÁČELNICE (*přiskakujíc k němu*):
Konej své dílo, vodo!

Vychrstne naň vodu, tak i jiné ŽENY na jiné STARCE.

NÁČELNÍK (*se STARCI ustupuje*):
Ach, běda mi!

NÁČELNICE (*jdouc za ním*):
Je horká snad?

NÁČELNÍK:
Co, horká?

(Nové chrstnutí.)

Přestaň! Co to je?

NÁČELNICE:

Tot' vláha, abys rašil zas.

NÁČELNÍK:

Jsem vyschlý již a klepu se.

NÁČELNICE *(s ŽENAMI ustupujíc a ukazujíc na pánve):*

Vždyť máš přec ohně dost a dost,
nuž tím se hezky zahřej!

Přichází zprava RADNÍ, důstojný starý muž s myrtovou ratolestí na hlavě, s ním několik SLUHŮ nesoucích sochory a STRÁŽNÍKŮ s luky nebo kopími. SBORY se odklidí každý na svou stranu.

RADNÍ:

Ted' zjevně vysvitla ta bujnost žen,
bubínky, sami Sabaziové,
nad Adónidem nářek na střeších,
ježž ve sněmu jsem kdysi slyšel sám.
To „smolař“ Démostratos vyzýval
plout na Sicílii – a žena řve
tančíc: „Ó žel, je mrtev Adónis!“
A Démostratos vojsko spojenců
zas radil sbírat, ale na střeše
řve zpitá žena: „Ach, ach, Adónis!“
Až konečně ji mocí překřičel
ten vztekloun, mrzký, bohům protivný.
Hle, kam ta nevázanost zavádí!

NÁČELNÍK (*k RADNÍMU, ukazuje na SBOR ŽEN*):

A co až seznáš zpupnost i těch zde!
Krom ostatního pychu polily
nás z věder, takže ždímat můžeme
své pláště, jak bychom v ně nascali!

RADNÍ (*k STARCŮM*):

A právem, věz to slaný Poseidon!
Vždyť my své ženy sami kazíme
a učíme je sami zbujnosti.
Takové pak to nese ovoce!
My takhle říkáváme k zlatníkům:
„Ten řetěz, cos mé ženě opravil,
tomu, když včera večer tančila,
vypadl závěr z dírky u zámku.
Já musím plouti na Salamínu,
máš pokdy? Přijď k ní večer určitě
a závěr ten jí zasad' pořádně!“
A tak zas jiný k ševci promlouvá,
jenž mlád je sic, však umí postavit
kus práce: „Ševče, šňůrka sandálu
zle tlačí malík ženy, úzká je;
přijď o polednách k nám a roztáhni
ji pěkně, ať je širší nežli teď!“
A nyní došlo to tak daleko,
že já co radní, který o vesla
měl péči, když mi peněz třeba teď,
ni do bran nejsem vpuštěn od ženštin!
Stáním však nezískám.
(*K SLUHŮM.*)

Sem sochory,
ať pokrotím tu jejich svévoli!

Co čumíš, chlape? A kam vyráš ty?
Nic neděláš, jen šilháš po krčmě!
Hned vrazte na té straně –
(na pravé)

pod bránu
své sochory a pačte ji! Já sám
vám odtud pomohu.

*Chystají se páčit pravou vráteň, ale brána se pootevře a vystoupí
LÝSISTRATÉ. V bráně číhá několik ozbrojených ŽEN.*

LÝSISTRATÉ:

Nic nepačte!
Jdu sama ven. Nač třeba sochorů?
Víc nežli těch je třeba rozumu.

SLUHOVÉ se sochory se odklidí.

RADNÍ:

Aj, vskutku, hanebnice? – Kde je stráž?

Předstoupí PRVNÍ STRÁŽNÍK.

Hned se jí chop a ruce nazad svaž!

LÝSISTRATÉ:

Věz Artemis, že dotkne-li se mne
jen prstem, zpláče, strážník nestrážník!

STRÁŽNÍK váhá.

RADNÍ:

Máš strach z ní? Jen ji v pase popadni
a –
(ukazuje na DRUHÉHO STRÁŽNÍKA)
s ním i ty! A hned ji spoutejte!

*STRÁŽNÍCI dají své zbraně SLUHŮM, ale zatímco se blíží k LÝSISTRATĚ,
vyskočí jí z brány po bok PRVNÍ ŽENA.*

PRVNÍ ŽENA (k STRÁŽNÍKOVI):

Jen na ni, při Pandrose, ruku vlož,
a pošlapem tě, že se poděláš!

STRÁŽNÍCI se stáhnou nazpět.

RADNÍ:

Podělá se? Hned další strážník sem!
Dřív tuhle –
(ukazuje na PRVNÍ ŽENU)
spoutej za ten její žvást!

DRUHÁ ŽENA (vyskočí z brány):

Ha, při Hekatě, dotkni se jí jen,
a musíš si dát pustit žilou hned!

STRÁŽNÍK couvne.

RADNÍ:

Co to je zas? Sem stráž! Hned té se chop!
(Ukazuje na DRUHOU ŽENU.)
Zarazím mnohé z vás tu útočnost!

TŘETÍ ŽENA (*vyskočí z brány proti ČTVRTÉMU STRÁŽNÍKOVÍ*):

Přibliž se jen, při Taurské bohyni,
a krákán za vlas budeš „krákat“ sám!

STRÁŽNÍK se stáhne k ostatním.

RADNÍ:

Já nešťastník! Mám málo strážníků.
Ženám však podlehnouti nesmíme,
to nikdy! Stráží, ke mně do šiku
a na ně společně!

Seřadí se, majíce zbraně pohotově k útoku.

LÝSISTRATÉ:

Však poznáte,
že máme uvnitř bojovnice též,
a v plné zbroji, čtyři čty ženy!

RADNÍ (*k STRÁŽI, jež se chystá zaútočit*):

Hned spoutejte jim ruce na zádech!

LÝSISTRATÉ (*volá do brány*):

Hej, ženy spojenkyně, rychle ven,
ó zeli- pec- a ovocnářky mé,
ó květi- uze- kořenářky mé –

Z brány se vyhrne přesila ŽEN, pustí se do STRÁŽNÍKŮ.

– vlečte je, bijte, rvěte, tříскеjte,
potlučte je a zřídte nestoudně!

Za hlučné rvačky zaženou ŽENY STRÁŽ i SLUHY na útěk.

Ustaňte, zpátky! Zbroj jim neberte!

ŽENY se vrátí do hradu.

RADNÍ (*jenž zůstal sám stranou, troufale*):

Oh, jak to zle s mou stráží dopadlo!

LÝSISTRATÉ:

Cos čekal? Myslel jsi, že přicházíš
snad k otrokyním? Či ses domníval,
že nemá žena kuráž?

RADNÍ (*sarkasticky*):

Má jí dost,
ví bůh, zvlášť je-li krčma nablízku!

NÁČELNÍK (*k RADNÍMU*):

Ty, jenž ses slovy naplýtval,
ó radní této země,
proč s touhle sběří divokou
se pouštíš do rozkladů?
Což nevíš, jakou před chvílí
nás obdařily lázní
a vykoupaly bez mýdla,
a k tomu ještě v šatech?

NÁČELNICE:

Vztáhnouti ruku nazdařbůh,
ty hlupče, na bližního
se nesmí! Jinak musíš mít

modřiny pod očima.
Chtěla bych sedět počestně
jak cudná panna doma,
nikomu nechci ublížit,
přeložit napříč stéblo,
ač nepodkouří-li mě kdo
a nepoštve jak vosy.

ČTYŘI STARCI (*se domlouvají vzrušeně mezi sebou a s RADNÍM*):

- Ó Die, co si počít s těmi šelmami?
- Nelze to snášet už, musíme vyzkoumat
(*k RADNÍMU*)
- jak ty, tak my té pohromy zdroj,
- co zamýšlejí, náš zabravše hrad,
- tu Akropol, strmící z neschůdných skal,
i posvátný kraj?

NÁČELNÍK (*k RADNÍMU*):

Nuž ptej se, a nevěř jim na slovo hned
a pořádně vypátrej všecko!
Vždyť bylo by hanba – taková věc,
a nechat ji bez vyšetření!

RADNÍ:

Ba, ze všeho nejprv, buď svědkem mi bůh,
se hodlám jich na tohle vyptat.
(*K LÝSISTRATĚ.*)
Co měly jste v úmyslu, že jste náš hrad
tak uzamkly na závory?

LÝSISTRATÉ:

Chcem zachovat stříbrný poklad náš
a zabránit vést pro něj válku.

RADNÍ (*překvapeně*):

Ten poklad je války nám příčinou?

LÝSISTRATÉ (*přikyvujíc*):

Jest,

a vůbec i všeho zmatku.
Aby krást měl z něčeho Peisandros
i ti, kdo se k úřadům hrnou,
vždy nějakým popraskem vířili stát.
Nuž nechať si nakrásně tropí,
co chtějí: z tohoto pokladu však
(*ukazuje vzhůru na Akropolis*)
už neodnesou ni halěři!

RADNÍ:

Co uděláš tedy?

LÝSISTRATÉ:

To se mne ptáš?
My samy jej spravovat budem!

RADNÍ (*se začíná durdit*):

Ty peníze – budete spravovat – vy?!

LÝSISTRATÉ:

A copak je divného na tom?
Což nemáme naveskrz ve správě my
i doma peníze vaše?

RADNÍ:

To není totéž!

LÝSISTRATÉ:

A jakpak by ne?

RADNÍ (*ukazuje na hrad*):

Zde z těchhle je nutno vést válku!

LÝSISTRATÉ:

Nuž předně: vést válku je zbytečná věc!

RADNÍ (*po chvílce úžasu*):

Jak máme se zachránit jinak?

LÝSISTRATÉ:

Vám budeme záchranou my!

ŽENY sboru hlučně přisvědčují, STARCI protestují.

RADNÍ (*s rozhořčeným úžasem*):

Co, vy?

LÝSISTRATÉ (*důrazně*):

Ba, my!

RADNÍ:

Ach, nastojte, lidé!

LÝSISTRATÉ:

Chtěj nechtěj, ty budeš zachráněn!

RADNÍ:

Tot' úžasné!

LÝSISTRATÉ:

Ty se sic horšíš,
než nutno to rozhodně učinit přec!

RADNÍ (*spínaje k nebi ruce*):

Ó Démétro, jaká to křivda!

LÝSISTRATÉ (*naléhavě*):

Je záchrany třeba!

RADNÍ (*rozzlobeně*):

A nechci-li já?

LÝSISTRATÉ:

Tím více je záchrany třeba!

RADNÍ (*s náhlou rázností*):

A čím se to najednou stalo, že vy
ted' myslíte na mír a válku?

LÝSISTRATÉ:

To nechceme tajit.

RADNÍ:

Nuž rychle, už mluv,
sic zpláčeš!
(*Hrozí jí rukama.*)

LÝSISTRATĚ (*klidně*):

Poslouchej tedy,
a ruce své při těle udržet hled'!

RADNÍ:

To nemohu! Těžko je přece
mít zlost, a rukama nesmět ni hnout.

NÁČELNICE (*hrozíc mu*):

Nu dobrá, zpláčeš tím více!

RADNÍ (*vztekle k ní*):

To krákorej, babizno, nad sebou spíš!
(*K LÝSISTRATĚ.*)
A ty mi už povídej –

LÝSISTRATĚ:

Budu,
jen poslouchej! Za války v dřívější čas
jsme vedly si vůči vám mírně
a skromně jsme po žensku snášely vše,
co vy jste činili, muži,
ni muknout jsme nesměly, mnohá ač věc
nám nebyla po chuti na vás.
Než my si vás bedlivě všímaly vždy,
a častokrát, sedíce doma,
jsme slýchaly, o velké věci že zas
jste jednali, bohužel špatně,
a třeba jsme v srdci cítily žal,
my se smíchem jsme se vás ptaly:
„Rci, na čempak jste se vy usnesli dnes
stran míru v lidovém sněmu,

co mělo by na sloupu napsáno být?“
„A co je ti po tom,“ dí manžel,
„bud' zticha!“ A já – já mlčela vždy.

NÁČELNICE:

Já byla bych nemlčela!

NÁČELNÍK:

A byla bys dostala, nemlčet hned!

RADNÍ hrozí ŽENÁM.

LÝSISTRATÉ (*zůstávajíc klidnou*):

Ba, proto jsem mlčela tenkrát.
A stalo se, že nám byl oznámen zas
váš úradek, horší všech jiných.
My ptaly se: „Pověz mi, muži, čím to,
že jednáte v sněmu tak hloupě?“
Vzhléd na mne hned zlobně a řekl mi vždy,
bych příze si hleděla radši,
sic běda prý, přeběda hlavě mé!
Boj mužům prý na péči bude.

RADNÍ:

A to měl docela pravdu, ví bůh!

LÝSISTRATÉ:

Jak pravdu, ty neblahý bloude,
když nebylo volno ni poradit vám,
i když jste se radili špatně?
A když jsme vás potom na ulicích
už zřejmě slýchaly říkat:

„Tu v zemi už není jediný muž,“
a druhý děl: „Pámbuví, není“ –
my ženy jsme hromadu svolaly hned
a v té jsme se usnesly na tom,
že musíme Řecko zachránit my!
Nač třeba též čekati ještě?
Nuž chcete-li sluchu popřáti nám
a našim rozumným slovům
a mlčet, jak jsme dřív mlčely my,
snad můžem vás napravit ještě.

RADNÍ (*nakvašen*):

Vy napravit nás? Tot' úžasná řeč,
mně nelze ji snést!

LÝSISTRATÉ:

Bud' zticha!

RADNÍ (*zuřivě*):

Já před tebou, prokletá, zticha mám být,
a k tomu ač na hlavě nosíš
tu ženskou roušku? To raději smrt!

Na pokyn LÝSISTRATIN vyběhne z brány ŽENA s košíčkem.

LÝSISTRATÉ (*vezme z košíku ženskou roušku*):

Nu, jestli ti vadí ta rouška –
(*hodí mu roušku na hlavu*)
zde vezmi si ji a měj si ji sám,
kol hlavy si oblož ji hezky, a pak –
bud' zticha jak hrob!
(*Potom mu vnutí do ruky košík.*)

Těž košík si vem
i s vlnou a vřetenem, vykasej šat
a vlnu tu češ a boby své jez!
Boj ženám však na péči bude!

RADNÍ stojí jako omráčen, pak všechno zlostně odhodí. STARCI se k němu poněkud přiblíží. SBOR ŽEN odloží vědra stranou a vystoupí z ústraní.

NÁČELNICE:

Ó ženy, rychle zanechme
svých věder, pospěšme si,
ať pomůžeme družkám svým,
seč stačí naše síly!

PRVNÍ STAŘENA (*recituje rytmicky se pohybujíc, s ní několik jiných ŽEN*):

Já bych se tancem nikdy neunavila,
nepojme únavná mdloba mých kolenou.
Chci všeho se odvážit s družkami zde,
v nichž vlohou je statečnost, v nichž je i vděk,
je smělost, je moudrost, je rozvážná ctnost,
jež k otčině lne.

NÁČELNICE (*k svým ŽENÁM*):

Ó nejstatečnější z chův a bab,
vy semena žahavých kopřiv,
sem kráčejte s odvahou! Všechen cit pryč!
Je příznivý ještě nám vítr.

ŽENY se seskupí bojovně u LÝSISTRATY směrem proti RADNÍMU, u něho STARCI.

LÝSISTRATÉ:

A což až Erós, ten přesladký bůh,
a kyperská Afrodíté
nám nadýchá na ňadra toužebný žár
a na boky milostnou touhu,
a v mužích slastné napětí též
pak vzbudí a ráznou chuť k činu,
mám za to, že po Řecku budem slout
co válek skoncovatelky!

RADNÍ:

Až zrobíte – co?

LÝSISTRATÉ:

Nuž především to,
že přestanou ve zbrani chodit
už na trh a bláznovsky vésti si tam.

PRVNÍ STAŘENA:

To nebudou, při Afroditě!

LÝSISTRATÉ:

Až dosud mnohý, byť kapustu jen
šel koupit anebo hrnec,
kol zboží chodí a plnou má zbroj,
jsa podoben trojčícím bėsům.

RADNÍ:

Ví bůh, tak jednat má statečný muž!

LÝSISTRATÉ:

A přec je to velice směšné,
když se štítem, na kterém Gorgónu má,
jde kupovat rybičky na trh.

DRUHÁ STAŘENA:

Můj bože, já byla jsem svědkem, jak jel
pan plukovník – vlasatý – na trh
(jel koňmo!) a od baby vaječník dal
si naložit v kovovou přilbu.
A jindy zas Thrák, jenž oštěpem svým
a štítem jak Téreus mával,
tam děsil fikařku pohledem zlým
a požíral nejlepší fíky.

ŽENY se uštěpačně smějí.

RADNÍ (k LÝSISTRATĚ):

A jakpak můžete ukončit vy
ty přemnohé spletené zmatky,
jež bujejí v Řecku, a rozplésti je?

LÝSISTRATÉ:

Tot' snadné!

RADNÍ:

A jakpak? Nu pověz!

LÝSISTRATÉ:

Jak předivo. Když se nám zamotá nit,
my vezmeme vřeteno pěkně
a nitě na klubku rozpředem zas,

tu sem a onam zas druhou.
Tak chceme tu válku rozmotat též,
jen nechte nás svobodně jednat,
a poselstvími rozpletem vše,
to sem a onam zas druhé.

RADNÍ (*pohrdavě*):

Tak myslíte, bláhové, spořádat nám
ty těžké zápletky v Řecku,
jak přízi a klubka a přeslice své?

LÝSISTRATÉ (*přikyvujíc*):

Ba, míti vy rozumu trochu,
jak my svou vlnu, i vy byste tak
své veřejné spravili zájmy!

RADNÍ:

A jakpak? To bych rád viděl!

LÝSISTRATÉ (*s případnou gestikulací*):

Tak slyš!

Je třeba – jak z vlněné stříže –
dřív vyprat ve vodě špínu a prach
a vyklepat veškeren neřád,
jenž v rouně obce se zahnízdil nám,
a vysbírat z něho i trny;
ty chumáče, které se srocují v něm,
a chuchvalce, jež se v něm plstí,
aby ovládly vše, ty rozčesat hned
a vršky jim oškubat třeba;
a všechny pak zvalchovat v jediný koš,
jenž sluje láska všech ke všem,

i přistěhovalce přimíchat k nim
a z cizinců, kdo je nám přítel;
a je-li kdo státu co dlužen snad,
buď do toho zamíchán také;
ba rovněž po obcích ostatních všech,
těch osadách naší země,
je třeba se podívat, do každé zvláště:
jeť předivem pro náš kužel
ta každá obec; a ze všech z nich
je třeba pak sebrati přízi
a sněsti ji sem a vjedno vše dát
a jediné veliké klubko
si udělat z toho a pořádný plášť
pak utkat ze všeho pro Lid.

RADNÍ (*do obecnstva*):

Zdaž není to hrozné, že chtějí nás prát
a valchovat, klubka z nás dělat,
ač nebyly války ni účastny?

LÝSISTRATÉ:

Co,
že nebyly, prokletý chlape?
My dvojnásob hůře ji nesem než vy!
My za prvé zrodily syny
a v plné zbroji jsme poslaly je –

RADNÍ (*mírněji*):

Buď zticha, nech vzpomínek trudných!

LÝSISTRATÉ *(po kratší pauze):*

– a dále: když potěšit život nás měl,
a my měly užívat mládí,
my pro vojny samotny léháme vždy!
Nač konečně mluvit zde o nás –
(ukazuje na sebe a na obstárlé ŽENY)
než pro dívky, žijící v komůrkách svých
a stárnoucí, pro ty se trápím!

RADNÍ:

I hled'me, což muži nestárnou též?

LÝSISTRATÉ:

Co říkáš, to není přec stejné!
Když přijde muž zpět, byť šedivý byl,
je zakrátko s mladící ženat;
však žena – ta kvete jen nedlouhý čas,
a toho-li nevyužije,
kdo chce si ji vzít? I sedává pak
a zkoumá, zda věští co svatbu.

RADNÍ *(nadmášeje se):*

Nu, má-li kdo na lásku ještě dost sil –
(Ukazuje na sebe.)

LÝSISTRATÉ:

Aj, copaks to zvěřil, že nezkapeš hned?
Je připraven hrob, nuž rakev si kup!
Já medovou pohřební placku ti dám –
(chopí vědro s vodou a polije ho)
a tu si vem stužku a oviň se jí!
(Vezme si z vlasů ženskou stužku a hodí mu ji na hlavu.)

PRVNÍ STAŘENA (*podobně, vzavši od ŽEN několik stužek*):

A tyhlety přijmi ode mne zas!

DRUHÁ STAŘENA (*vytrhne jednomu STARCI rukou révovou větévku a klade ji RADNÍMU na hlavu*):

I tenhleten vínek si ode mne vem!

RADNÍ strnule stojí.

LÝSISTRATÉ:

Co čekáš, co chceš? Už do lodi vstup,
kam Charón tě zve,
a nezdržuj odplutí jeho!

RADNÍ:

Tot' hrozné, a to já mám strpěti?
Ví bůh, já půjdu přímo do rady
a ukáži se radním tak, jak jsem.
(*Odchází.*)

LÝSISTRATÉ (*za ním posměšně volá*):

Snad si tam nechceš na nás stěžovat,
žeš nebyl, nebožtíku, vystaven?
Bud' klidný! Na třetí den zrána hned
ti vystrojíme hody pohřební!
(*Odchází do hradu.*)

SBOR STARCŮ a ŽEN postoupí do popředí jeviště, závěs za nimi spadne, z pozadí jeviště jsou odklizeny věci k dalšímu jednání nepotřebné, jako klády, pánve, vědra atd. SBORY zůstanou samy, každý na své straně.

NÁČELNÍK STARCŮ (*ke SBORU*):

Žádný ze svobodných mužů
nesmí už teď déle spát:
muži, svlékněme své pláště,
doba činu nastává!

Odloží všichni pláště stranou.

PRVNÍ STAŘEC (*tajnůstkářsky do obecnstva*):

Teď se mi zdá, že čenichám v tom jednání
všech našich žen cos většího a horšího;
zejména v tom díle větřím
Hippiovu tyrannis.
Velmi se strachuji, zda se snad nesešli
nějací Spartaňané v příbytek Kleisthenův,
aby lstivě podnítili
ženy bohům protivné
zmocniti se našich peněz,
a též diet,
které nás živily.

NÁČELNÍK:

Je přec hrozná, že už míní
ženy kárat občany,
a ač jsou jen ženy, žvanit
o štítech a zbraních,
k tomu také smířovat nás
se spartskými občany,
jimž lze věřit jako vlku
s tlamou hladem zející!
Ale, muži, to nám spředly,
aby byla tyrannis!

Avšak já se od nich nedám
tyranovat: budu bdít,
meč svůj budu nosit stále
v myrty ratolesti skryt,
na trh v ozbrojení chodit
jako Aristogeitón.
Tak chci státí vedle něho,
maje úkol podobný:
bohům protivnou tu babu –
(ukazuje na NÁČELNICE, hroze jí)
řádně praštit přes čelist!

NÁČELNICE ŽEN *(hrozíc mu, tak i jiné ŽENY):*

Pak tě, až zas přijdeš domů,
ani matka nepozná!
(K ČLENKÁM SBORU.)
Ale složme dříve na zem,
ženy milé, roucha svá!

ŽENY odloží stranou svrchní šaty.

PRVNÍ STAŘENA *(do obecenstva):*

My chceme vám teď, občané, vy všichni zde,
cos povědět, co obci té by prospělo –
právem: vždyť mě vychovala
v bujnosti a nádheře.
V sedmi svých letech jsem svátosti nosila,
v deseti bohyně mlečkou jsem bývala,
potom v šafránovém rouchu
medvědicí braurónskou;
jako panna nosila jsem

suché fíky
v posvátném košíku.

NÁČELNICE:

Nejsme tedy zavázány
obci dobře poradit?
Jsme-li zrozeny co ženy,
nesmíte nám za zlé mít,
chcem-li lepší zavést v obci
poměry než nynější.
Na válku přec přispíváme;
muže na ně dáváme!
(K STARCŮM.)
Vy však na ni, chlapi staří,
vůbec nepřispíváte:
vždyť jste dávky z perských válek,
zvané „dávky dědovské“,
promarnili, a teď sami
nedáváte náhradu,
ba je nadto nebezpečí,
že nás zruinujete!
Nuže smíte vůbec muknout?
(K NÁČELNÍKOVI, jenž jí hrozí.)
Jestliže mi ublížíš,
zde tím hrubým střevícem tě
řádně praštím přes čelist!
(Ukazuje na svůj kožený střevíc.)

DRUHÝ STAŘEC *(k ostatním):*

Není to, co provádějí, hrozná zpupnost?
A já myslím, že nám z toho
vzejdou věci ještě horší!

Tomu tedy musí čelit
každý opravdový chlap!

NÁČELNÍK STARCŮ:

Nuže obnažme si k dílu
nohy s paží, neboť chlap
má hned páchnout chlapským potem,
ne být celý zakuklen!

MUŽI si obnaží pravice a pravou část prsou a povytáhnou si podkásáním chitóny po kolena.

TŘETÍ STAŘEC:

Na Leipsydrión jsme
s bílýma nohama
táhli co junáci:
nyní – nyní třeba opět
omládnout a opatřiti
celé tělo znovu křídly,
stáří pak setřásti!

NÁČELNÍK STARCŮ:

Neboť dáme-li se ženám
jenom za prst uchopit,
nijak potom neustanou
v dotěrné své činnosti,
než i lodi budou stavět,
ba snad se též pokusí
na nás plout a bít se s lod'mi
jako Artemísia!
Obrátí-li se však k jízdě,
věštím „výmaz“ jezdectva.

Žena umí znamenitě
„rajtovat“ a držet se,
nespadne ni v plném trysku.
Hleďte na Amazonky,
které koňmo bojující
s muži Mikón znázornil!
Ale tyhle –
(ukazuje na ŽENSKÝ SBOR)
bychom měli všechny
za krk popadnout,
těmi pak je zafasovat
do děr provrtaných klád!

STARCI se pokoušejí ŽENY chopit zezadu za krky, ŽENY se brání.

DRUHÁ STAŘENA (*k útočníkovi*):

Rozdmýcháš-li žár můj, při bohyních,
vypustím svou „divou svini“
svůj to vztek, a přičiním se,
abys krajany dnes volal
na pomoc, až budeš rván!

NÁČELNICE:

Nuže obnažme si, ženy,
s paží nohy také my,
zuby zatněm, ať je cítit
hněv z nás rozkacených žen!

Obnaží se podobně jako MUŽI.

TŘETÍ STAŘENA (*vyzývavě*):

Pojď ke mně někdo teď,

nikdy už nepojí
bobů a cibule!
Neboť i když budeš jenom
nadávat – jak planu hněvem,
jako orlovi kdys chrobák
vejce ti vyberu!

NÁČELNICE (*k STARCŮM pohrdavě*):

Nedbám o vás věru pranic,
jen když mám svou Lampitu
a tu milou, urozenou
Isméniu, dívku z Théb!
(K NÁČELNÍKOVI.)
Hlasy nesvedete pranic,
hlasuj třeba sedmkrát,
chlape, jenž jsi se všem lidem
zprotivil, i sousedům
v Boiótii! Já jsem včera
k Hekatině slavnosti
pozvala tam od sousedů
dcerkám „družku“ k hostině,
„dcerku“ hodnou, přemilenou
– úhořici boiótskou,
ti však odmítli ji poslat,
vinou hlasování tvých!
Vy však nenecháte dříve
těchhle hlasování svých,
až vás někdo chytne,
srazí a vy zlomíte si vaz!

OPONA

TŘETÍ JEDNÁNÍ

Pod vchodem na Akropolis. SBORY na svých místech opět oblečeny, ŽENY pečlivě, MUŽI nedbale, takže všem zůstává pravá strana hrudi obnažena, některým se uvolnily chitóny i na pravém rameni a spadají horní části až k pasům sklouznuvším na boky. Z brány vychází zachmuřená LÝSISTRATÉ; oba SBORY ji chvíli napjatě pozorují, jak sestupuje po schodišti.

NÁČELNICE ŽEN (*k LÝSISTRATĚ*):

Ó paní díla, které osnujem,
proč mi tak zachmuřena vycházíš?

LÝSISTRATÉ (*sklesle*):

Špatných žen činy, babská zpozdilost
mi bere odvahu a všechn klid.

Rozruch ve SBORECH.

NÁČELNICE:

Co díš, co díš?

LÝSISTRATÉ:

Jen pravdu, jen pravdu!

NÁČELNICE:

Co hrozí zlého? Rci to družkám svým!

LÝSISTRATÉ:

Ach, hanba mluvit – těžko mlčet však.

NÁČELNICE:

Jen netaj, co nás zlého postihlo!

LÝSISTRATÉ (*úsečně*):

Běháme se – tak je to nejkratší.

NÁČELNICE a ŽENY (*zděšeně*):

Ach, Die, óh!

Rozjaření u MUŽŮ.

LÝSISTRATÉ:

Nač vzýváš Dia? Je to pravda, žel!

A já už nemám moci, od mužů
je zdržet: rozutíkávají se.

Prvou jsem u Panovy jeskyně
(*ukazuje*)

zastihla, jak tam díru hloubila;
jiná zas po zdvihadle slézala,
ta zbíhala, tu včera za vlasy
jsem chytila, když už se chystala
na vrabci slétnout k Orsilochovi.
A chytají se každé záminky,
by mohly domů.

Z brány vychází kradmo PRVNÍ ŽENA.

Tu jde jedna z nich.

Ty, kampak běžíš, hej?

PRVNÍ ŽENA:

Chci domů jít.

Mám doma pěknou vlnu milétskou,
a moli mi ji žerou.

LÝSISTRATÉ (*ironicky*):

Moli, tak?

Jdi zpátky!

PRVNÍ ŽENA:

Přijdu brzo, u bohyň,
jen co ji po posteli roztáhnu.

LÝSISTRATÉ:

Nic neroztahuj, nikam nepůjdeš!

PRVNÍ ŽENA (*plačky*):

Má se mi zkazit?

LÝSISTRATÉ (*rázně*):

Třebas, nutno-li!

ŽENA váhavě zůstane.

DRUHÁ ŽENA (*vybíhá z brány*):

Já chudák, že jsem doma nechala
nezvochlovaný len!

LÝSISTRATÉ:

Hle druhá: ta
zas vyšla pro nezvochlovaný len.
(*K DRUHÉ ŽENĚ.*)
Pojd' semhle, zpátky!

DRUHÁ ŽENA (*váhajíc*):

Mocná Hekato,
já to jen odrbám, a hned jsem zpět!

LÝSISTRATÉ:

Nedrbej nic! Vždyť začneš-li s tím ty,
bude chtít jiná totéž dělati.
(*Komanduje ji gestem k sobě.*)

TŘETÍ ŽENA (*vychází spínajíc ruce na vydutém životě*):

Zdrž, mocná Eileithyio, porod můj,
až najdu místo nezasvěcené!

LÝSISTRATÉ:

Co žvaníš?

TŘETÍ ŽENA:

Budu rodit za chvíli.

LÝSISTRATÉ:

Včera jsi nebyla přec těhotná!

TŘETÍ ŽENA:

Dnes jsem! Ach, pust' mě domů k babici,
Lýsistrato!

LÝSISTRATÉ (*jdouc k ní*):

Co tlacháš naprázdno?
(*Zaklepe jí na život, ozve se dutý kovový zvuk.*)
Co tvrdého tam máš?

TŘETÍ ŽENA:

Nu chlapečka!

LÝSISTRATÉ (*klepajíc opět*):

Ne, při bohyni, spíš tam asi máš
dutého cosi z kovu. Hned to zvím.

(Vytáhne jí ze šatu velkou přilbu.)

Jsi směšná! Majíc přilbu posvátnou,
říkáš, žes těhotná.

Veselí u MUŽŮ, rozhořčení u ŽEN.

TŘETÍ ŽENA:

Ví bůh, že jsem!

LÝSISTRATÉ:

A co s tou přilbou?

TŘETÍ ŽENA:

Kdyby na hradě
mě ještě stihl porod, v přilbu tu
bych vstoupila a porodila v ní,
jak činí holubi.

LÝSISTRATÉ (*výsměšně*):

I mlč, to jsou
jen vytáčky, toť zcela jasná věc.
Zůstaň tu na „křest“ té své – přilbice!

Z brány vyjde několik dalších ŽEN.

DRUHÁ ŽENA:

Já nemohu tu na hradě ni spát,
co jsem tu hada zhlédla strážného.

PRVNÍ ŽENA:

A já zas od sov hynu, ubohá,
jež mě tu stále budí houkáním.

Souhlasný repot u hradních ŽEN.

LÝSISTRATÉ:

Vy bloudi, zanechte těch šaškovin!
Toužíte asi po mužích –
(všechny více méně přisvědčují)
a ti –
myslíte, že zas po nás netouží?
Já dobře vím, že muži přetěžce
své noci tráví! Jenom vydržte,
mé drahé, strpte ještě maličko!
Převahy věštbu máme, jestliže
jen budem svorny. Zde tu věštbu mám.
(Vytáhne ze šatů papyrový svitek.)

PRVNÍ ŽENA:

Čti, co nám praví!

ŽENY hlučí.

LÝSISTRATÉ:

Zticha tedy už!
(Rozvine svitek a čte z něho výrazně.)
„Až se kdys vlaštovky slétnou a usadí na jednom místě, před

dudky prchajíce, a zdrží se ,šveholu‘ všeho, nastane konec
běd: co nahoře, položí dolů vysokohřmící Zeus.“

PRVNÍ ŽENA (*s naivním podivem*):

My budem pak nahoře ležet?

LÝSISTRATÉ (*ji odbude mávnutím ruky a čte dále*):

„Pakli v nich nesvár vznikne a vlašťovky na křídlech vzlétnou
z chrámu svatého pryč, pták žádný nebude nikdy na světě ce-
lém bujnějším slout a vlnějším nad ně.“ (*Svitek svine a zastrčí
do záňadří.*)

PRVNÍ ŽENA (*nepříliš nadšeně*):

Ví bůh, toť jasná věštba.

ŽENY přisvědčují.

LÝSISTRATÉ (*naléhavě*):

Při bozích,
nuž strpme ještě, nevzdávejme se!
Vstupme teď!
(*Ukazuje na bránu.*)

Byla by to hanba přec,
ó družky, zmařit toto proroctví.

*Vejdou do brány, LÝSISTRATÉ poslední. Napětí mezi oběma SBORY
povoluje.*

NÁČELNÍK STARCŮ (*napolo k MUŽŮM, napolo k ŽENÁM*):

Chci vám říci jeden příběh,
který jsem sám slyšel kdysi
ještě co chlapec.

Tak to byl jedenkrát
nějaký mládenec,
jméno měl Melanión.
Před sňatkem v samotu prch
a bydlel sám v horách.
Sít' si pak uplet,
zajíce chytal;
psa tam měl taky.
Nikdy už nepřišel
ze zášti domů:
tak si zprotivil ten jinoch všecky ženy;
my pak, rozmyslní starci,
právě tak jako ten mladý muž!

PRVNÍ STAŘEC (*roztouženě k PRVNÍ STAŘENĚ*):

Chtěl bych tě, stará, políbit –
(*Přítáčí se k ní.*)

PRVNÍ STAŘENA (*odvracejíc se, nikoli hrubě*):

Neměl ses najíst cibule!

PRVNÍ STAŘEC (*pokouší se skákavě křepčit*):

– nohu zdvihnout a vyhodit!

PRVNÍ STAŘENA (*ukazujíc na jeho klín*):

Máš ty to husté křovisko!

ŽENY se rozverně smějí.

PRVNÍ STAŘEC (*pyšně*):

Tak byl Myronidés též
zarostlý, ten černořit,

hrozný všem svým nepřátelům
jako rek Formión.

NÁČELNICE:

Na vašeho Melanióna
chtěla bych i já vám říci
nějaký příběh.
Jakýsi Timón žil
potulným životem,
neschůdným trniskem
obličej oplocen měl,
jsa z plemen Lític.
Nuže ten Timón
v pustině býval
vypuzen záštím,
proklet dřív přehrozně
ničemné muže.

Tak ten Timón ničemné ty muže
jak my stále nenáviděl,
ženám však velkým byl přítelem!

DRUHÁ STAŘENA (*k DRUHÉMU STARCI*):

Nechtěl bys jednu přes čelist?

DRUHÝ STAŘEC (*pitvoře se*):

Nikterak – padl na mne strach!

DRUHÁ STAŘENA (*zdvihajíc nohu ke křepčení*):

A což pěkný kopanec?

DRUHÝ STAŘEC:

Tak svou hanbu ukážeš!

DRUHÁ STAŘENA:

Ale neviděl bys tam,
jak jsem stará, žádnou srst:
já jsem si ji do hladounka
ožehla nad svící.

LÝSISTRATÉ (*se nedlouho předtím postavila na bránu vyhlížejeíc,
náhle volá do hradu*):

Hoj, ženy, holá, holá, rychle sem!

SBORY upnou na ni pozornost.

*K LÝSISTRATĚ přiběhne NĚKOLIK ŽEN, mezi nimi MYRRHINÉ
a KLEONÍKÉ.*

PRVNÍ ŽENA (*s lukem*):

Co je, proč tolik křičíš? Pověz nám!

LÝSISTRATÉ (*dívajíc se vpravo*):

Zřím muže, muž sem kráčí šílený,
muž jatý touhy vášní zběsilou!

(Vyhlíží a vzpíná ruce vzhůru.)

Ó paní Kypru, Pafu, Kythéry!

(Mluví směrem k neviděnému muži.)

Jdi přímo, jak chce vzpřímený tvůj – pud!

PRVNÍ ŽENA (*vyhlížejeíc*):

Kde je ten –?

LÝSISTRATÉ (*ukazuje vpravo*):

U svatyně Démétry.

PRVNÍ ŽENA:

Ví bůh, toť – muž! Kdopak to asi je?

LÝSISTRATÉ (*k svým ŽENÁM*):

Tak hleďte! Zná ho snad z vás některá?

MYRRHINÉ (*pokorně hledíc*):

Můj bože, já – toť Hejbal, manžel můj!

LÝSISTRATÉ (*k MYRRHINĚ*):

Tvůj úkol je teď mučit, pražit jej
a mámit, líbat, a přec nelíbat,
vše dát mu kromě – vzpomeň přísahy!

MYRRHINÉ:

Bud' klidná, já to učiním.

LÝSISTRATÉ:

A já
tu sečkám, pomohu ti klamat jej
a zatopit mu. Vy teď jděte pryč!

Vezme od PRVNÍ ŽENY luk a zůstane jako na stráži. Ostatní ŽENY zmizí. OBA SBORY odstoupí poněkud stranou. Na scénu vystoupí KÍNÉSIÁS-HEJBAL; za ním jde jeho OTROK nesoucí MALÉHO SYNÁČKA.

HEJBAL (*tiskna si chvílemi slabiny*):

Já nešťastný, ach, jaká hrozná křeč
a napětí, jak bych byl na skřipci!
(*Obrátí se k bráně.*)

LÝSISTRATÉ (*přísně*):

Kdo tam v dohledu stráže?

Namíří na něj luk. HEJBAL vzhledne k ní.

HEJBAL (*zkroušeně*):

To jsem já.

LÝSISTRATÉ:

Muž?

HEJBAL:

Ovšem, muž.

LÝSISTRATÉ:

Tak rychle odtud pryč!

HEJBAL:

Kdos ty, že pryč mě ženeš?

LÝSISTRATÉ:

Denní stráž.

HEJBAL (*dychtivě*):

Nuž vyvolej mi, probůh, Myrrhinu!

LÝSISTRATÉ:

Myrrhinu vyvolat? A kdo ty jsi?

HEJBAL:

Z Paionid Hejbal, a jsem její muž.

LÝSISTRATÉ (*pouštějíc luk, přívětivě*):

Bud' vítán, muži milý! Jméno tvé
je u nás slavné, známé nad jiné.
Tvá žena tě má stále na svých rtech.
Když vejce dostane či jablíčko,
dí: „Kéž by to měl Hejbal!“

HEJBAL (*pochybovačně*):

Při bozích?

LÝSISTRATÉ:

Ba, při Afroditě! A když o mužích
se někdo zmíní, řekne hned tvá choť:
„Všecko je proti Hejbalovi nic!“

HEJBAL (*toužebně*):

Jdi, zavolej ji!

LÝSISTRATÉ:

Nu, a co mi dáš?

HEJBAL (*rozpačitě*):

Já tobě?

(*Ohmatává se a zjišťuje, že nic u sebe nemá.*)

Bůh ví – ačli budeš chtít –
posloužím ti svým – dám ti, co tu mám.

LÝSISTRATÉ (*rozmaryně odmítajíc*):

Tak jdu ji zavolat.

HEJBAL:

A prospěš si!

LÝSISTRATĚ sejde z brány do hradu. HEJBAL opravdově.

Vždyť nemám ze života radosti,
co odešla mi ona z domova:
jen nerad chodím domů, pusté se
mi všecko zdá a nechutná mi jíst
ni píti – mám jen na ni, na ni chuť!

MYRRHINÉ *(se objeví na bráně a podívá se na HEJBALA; mluví do hradu zdánlivě k LÝSISTRATĚ, ve skutečnosti k MUŽOVI):*

Ach, mám ho, mám ho ráda, ale on
mou lásku nechce. Proč mě volala?
(Tváří se, jako by chtěla odejít.)

HEJBAL *(vyčítavě):*

Ach, co to děláš, sladká Myrržinko?
Pojď ke mně sem!

MYRRHINÉ:

Věz bůh, tam nepůjdu!

HEJBAL:

Myrrhino, ani když tě volám já?

MYRRHINÉ:

Voláš mě ven, a nic ti nechybí.

HEJBAL:

Že nechybí? Nu, odřen jistě jsem!

MYRRHINÉ:

Jdu pryč.
(*Chystá se odejít.*)

HEJBAL:

Ach, nechod', vyslyš alespoň
to děcko!
(*K CHLAPEČKOVI.*)
Nezavoláš maminku?

SYNÁČEK:

Mama, mama, mama!

HEJBAL (*k MYRRHINĚ*):

Jak je ti? Nelituješ synáčka?
Šestý den není myt a nakojen!

MYRRHINÉ:

Ach, lituji ho, jeho otec však
je nedbalec!

HEJBAL:

Ty zlá, pojď k děcku přec!

MYRRHINÉ (*jakoby po duševním boji*):

Být matkou, ach! Chtěj nechtěj musím jít.
(*Zmizí z brány.*)

HEJBAL (*radostně*):

Tak se mi zdá, že hodně omládla
a vzhled má rozkošnější nežli dřív!

A že je na mne zlá a zdráhá se,
tak ještě víc mou touhu zkrušuje.

MYRRHINÉ (*vyběhne z brány, vezme SLUHOVI DÍTĚ a mazlí se s ním*):

Přesladké děcko otce špatného,
dej se mi zlíbat, matčin miláčku!

HEJBAL (*maje se k ní*):

Proč posloucháš těch žen, ty ošklivá,
a proč to děláš? Jen mě sužuješ,
a sebe trápíš.
(*Vztáhne po ní ruku, aby ji objal.*)

MYRRHINÉ (*ho odmítá*):

Ruku od těla!

HEJBAL:

A všechny věci doma, mé i své,
tak ničit necháváš!

MYRRHINÉ:

Těch málo dbám!

HEJBAL:

Nic nedbáš, že ti doma slepice
tvou přízi roztahují?

MYRRHINÉ:

Ne, ví bůh!

HEJBAL:

A bujn  hody Lásky neslaví
tak drahnou dobu! Nevrat  se zpět?

MYRRHIN :

Ne, nikdy, dokud nezjedn te m r,
nechav e války!

HEJBAL:

Stane se i to,
a  rozhodne-li sn m.

MYRRHIN :

Nuž půjdu t z,
a  rozhodne-li. Teď m  v ze slib.

HEJBAL:

Aspoň si se mnou polez jednou zas!

MYRRHIN :

Ne, třebas nedám, zes mi nemil .

HEJBAL (*radostn *):

Miluješ mne? Tak pojď a lehni si!

MYRRHIN :

Jsi sm znl y  lov k! Tady, před děckem?

HEJBAL (*horliv *):

Chraň b h!

(*Vezme od ní děcko a d  je OTROKOVI.*)

Vem dom  děcko, M n te!

(OTROK odejde. HEJBAL k MYRRHINĚ.)

Hle, naše děťátko je tedy pryč,
nelehneš si?

MYRRHINĚ *(rozhlížeje se):*

Ty bloudku, kdepak to
lze provést?

HEJBAL *(ukazuje):*

V sluji Panově to jde.

MYRRHINĚ *(váhajíc):*

Jak ještě čista na hrad přijdu pak?

HEJBAL *(ukazuje zase k Panově sluji):*

Ó, krásně! V zdroji najdeš očistu.

MYRRHINĚ *(rozmýšleje se):*

Tak se mám křivopřísežnicí stát?

HEJBAL *(horlivě):*

To na mne padniž! Nedbej přísahy!

MYRRHINĚ:

Tak dojdu pro lehátko –

HEJBAL:

Ne, ne, ne,
stačí nám země!

MYRRHINÉ:

Ač jsi nehodný,
na zem tě nepoložím, přísámbůh!
(Odběhne do brány.)

HEJBAL *(zálibně):*

Je jasno, že mě žena miluje.

*MYRRHINÉ se vrací s nízkou dřevěnou kostrou lehátka s popruhy;
složí ji u HEJBALA.*

MYRRHINÉ:

Na, hned se ulož! Já se vysvléknu – –
ne – musím – tento – přinést žíněnku!

HEJBAL:

Žíněnku? Nechci!

MYRRHINÉ:

Při Artemidě,
jen popruhy? Brr!

HEJBAL *(roztouženě):*

Dej se políbit!

MYRRHINÉ:

Na!

*Políbí ho letmo, ale když ji HEJBAL chce obejmout, vytrhne se mu
a běží do brány.*

HEJBAL:

Jaká slast! Ach, vrať se brzinko!

MYRRHINÉ (*přinášejíc žíněnku*):

Lehni si na to, já se svléknu hned.

(Upraví lehátko.)

Ne, ještě nemáš – tento – podušku!

HEJBAL (*lehaje si, zdržuje ji*):

Ne, není mi jí třeba!

MYRRHINÉ:

Zato mně!

(Odběhne do brány.)

HEJBAL (*ulehnuv*):

Jsi hoštěn, klacku, jako Héraklés!

MYRRHINÉ (*se vrací s poduškou*):

Vstaň, nadzvedni se! – Už tu všecko mám.

HEJBAL:

Ba všecko. Zlatíčko, pojd' tedy sem!

(Rozvívá po ní náruč.)

MYRRHINÉ (*usedajíc na lehátko, dělá, jako by si uvolňovala podprsenku*):

Už rozvazuji stuhu. Pomni však,

ať mne stran míru potom nezklameš!

HEJBAL:

Necht' zhynu spíš!

MYRRHINÉ (*vyskočí*):

Vždyť nemáš přikrývku!

HEJBAL (*ji chce zadržet*):

Nač té mi třeba? Já chci „šveholit“!

MYRRHINÉ:

Buď bez starosti, budeš. Přijdu hned.

(*Odběhne do brány.*)

HEJBAL (*spíná ruce*):

Ta robka! Zničí mě tou přikrývkou!

MYRRHINÉ (*se vrací s přikrývkou a balí ho do ní*):

Zdvihni se!

HEJBAL (*mrzutě vyhovuje*):

Dávno už jsem pozdvižen!

MYRRHINÉ (*usedajíc k němu, hladí ho po hlavě, vtom se zarazí*):

Chceš trochu vonné masti?

HEJBAL (*zoufale*):

Probůh, ne!

MYRRHINÉ:

Chtěj nechtěj, ano, při Afroditě!

(*Odběhne do brány.*)

HEJBAL:

Kéž se ten parfém, Die, rozlije!

MYRRHINÉ (*přináší krabičku s mastí, otevře ji*):

Nuž vztáhni ruku, vem a natři se!

HEJBAL (*si nabere a potírá si vlasy a prsa*):

Ach, bože, libá není ta tvá mast!

Zdržuje touhu, sňatkem nevoní.

MYRRHINÉ (*čichne k masti a vyskočí*):

Já vzala, nešťastná, krém „Lásky zmar“!

(*Zavře krabičku a chystá se odběhnout.*)

HEJBAL (*horlivě*):

Je dobrý, nech to, bloudku!

MYRRHINÉ (*běží do brány*):

Netlachej!

HEJBAL:

Zhyň bídně ten, kdo masti vynašel!

MYRRHINÉ (*se rychle vrací s voňavkou v baňaté lahvičce s protáh-
lým úzkým hrdlem*):

Na, tenhle flakón!

HEJBAL (*nabručeně*):

Já už jeden mám.

(*Vezme od MYRRHINY lahvičku a pokape se z ní voňavkou.*)

Už si však lehni, trapičko, a nic

mi nenos!

MYRRHINÉ (*přisedne si k němu*):

Ano, při Artemidě!

Hle, už se zouvám.

(Chystá se shýbnout k nohám.)

At' však hlasuješ,
můj milý, pro mír!

HEJBAL *(chystaje se ji obejmout):*

Já to uvážím –

MYRRHINÉ se po těch slovech zarazí, vytrhne se mu a odběhne do brány. HEJBAL se tváří nechápavě a čeká. Brána se uzavře a za ní se ozve ženský smích.

HEJBAL *(pochopiv, zpola tragicky):*

Je po mně, žena ta mě zničila!

Takhle mě zřídí, a pak uteče!

Co teď, ó běda! Jak ukojit chtíč,

když nejhezčí z žen mě podvedla tak?

(Do obecenstva.)

Hoj, kuplíři, sem,
a rychle mi pronajmi robu!

NÁČELNÍK STARCŮ:

Ó nešťastný muži, je hrozný tvůj bol
a hryžeš se v srdci, byv oklamán zle.

Ach, ach, jak lituji tebe!

HEJBAL *(vstáváje bolestně):*

Ó bože, jak hrozná mě pojímá křeč!

(Odkopne lůžko – STARCI je pak odklidí stranou – a zasténá.)

NÁČELNÍK:

A tohle ti, příteli, provedla teď
ta prohnaná, prabídná manželka tvá!

Repot u ŽEN.

HEJBAL (*živě protestuje*):

Ne, ne – ta milá a přesladrká choť!

ŽENY přisvědčují, STARCI se bouří, HEJBAL odchází.

NÁČELNÍK (*za ním*):

Co, přesladrká choť?
Je bídná, je bídná! – Ó Die,
rač velkou vichřicí, orkánem zlým
jak hromádku plev ji do výše vznést
a zatoč jí dokola, zamíchej s ní,
a potom – potom ji dolů zas pusť
ať k zemi padá a nese se zpět
a netušíc nic
se propadne – chlapovi na klín!

Přichází zleva SPARTSKÝ HLASATEL, zarostlý muž prostředních let s dlouhými vlasy a širokým kloboukem, v pláštíku, s hlasatelskou berlou. Zprava vystoupí MLADŠÍ ATHÉŇAN, člen úřadujícího výboru státní rady; na hlavě má vínek.

HLASATEL (*celý shrbený a ztrápený*):

Jaj, kde je rada obce athénskej
či výbor? Novinu mu prinášám.

ČLEN VÝBORU:

Jsem členem výboru, a kdo jsi ty?

HLASATEL:

Som hlásateľ, bouprisám, mladý muž,
a jednať o mier idem zo Sparty.

Pohnutí v obou SBORECH. ČLEN VÝBORU zvedavě pozoruje SPARTĀNA, jenž se v rozpacích otáčí na stranu a přidržuje si na slabinách pláště.

ČLEN VÝBORU:

Co je ti, kam se otáčíš a proč
se kryješ pláštěm? Zduřily ti snad
slabiny cestou?

HLASATEL:

Aký bezočivec,
bouprisám!

ČLEN VÝBORU (*mávně rukou*):

Se mnou je to stejné, věř!
Mluv ke mně pravdu, já to všechno vím:
jak stojí vaše věci ve Spartě?

HLASATEL:

Lakedaimón je hore, spojenci
tiež kypia: aj nám treba ženičiek!

ČLEN RADY:

A kdo vás touhle bídou postihl?
Bůh Pan?

HLASATEL:

Nie, začala to Lampitó,
a potom spolu všetky Spartanky,
sťa by sa chceli borit' o závod,
nám mužom zatvorili svätyňky.

ČLEN VÝBORU:

Máte se tedy?

HLASATEL (*vpadá*):

Biedne. Zhrbení
sme v obci, sťa kto nesie svetlo tmou.
Bo ženy nestrpia ni dotknúť sa
ich kožúška, kým všetci súhlasne
vraj nezjednáme v celom Grécku mier.

ČLEN VÝBORU (*pokyvuje*):

K té věci řecké ženy odevšad
se zpřísahaly; teď už chápu vše.
Běž, oznam rychle, ať k nám vyslance
hned pošlou vaši s právem sjednat mír!
A já jdu do rady, tam ukáži
svůj stav a vyzvu zvolit posly k vám.

HLASATEL:

Už letím – to je velmi múdra reč!

Odkvapí, každý na svou stranu. SBORY se po jejich odchodu sblíží, ale vzájemné nepřátelství ustane až v průběhu děje.

NÁČELNÍK STARCŮ:

Není nezdolnějších tvorů
v boji než ženštiny;
ani panter, ani oheň
nejsou tak bez citu!

NÁČELNICE ŽEN:

Ale ač ti to je známo,
bojuješ s námi přec,
maje volnost, chlape špatný,
v přátelství s námi žít?

NÁČELNÍK (*pateticky*):

Ne, já nikdy nepřestanu
v zášti mít ženský rod!

NÁČELNICE ŽEN:

Nu, jak budeš chtít. Však nyní
nemůžem nechat vás
takhle nahé. Podívej se,
jaký jsi směšný tvor!
Půjdem k vám a oblékneme vám
řádně ty chitóny.

*KAŽDÁ ŽENA SBORU se ujme jednoho STARCE a upraví jim řádně
chitóny na prsou a v pase, i pláště.*

NÁČELNÍK (*za souhlasu OSTATNÍCH ČLENŮ*):

Pámbuví, to není od vás
zlé, co nám děláte!
K obnažení přinutil nás
předtím jen zlý náš hněv.

NÁČELNICE (*obhlížejíc ho; tak i jiné ŽENY své STARCE*):

Teprv teď se mužem jevíš,
nejsi už na posměch!
Kdybys ty mne nebyl trápil,
byla bych vyndala
i to zvířátko zde z oka,
které tam nyní máš.
(*Ukazuje na jeho oko.*)

NÁČELNÍK (*překvapeně*):

To mě tlačilo tam v oku!
(*Snímá si prsten.*)
Tady máš prstýnek,
vyškrábni a vyndej mi je;
pak mi je ukážeš!
Vždyť mě už v tom oku trápí,
pámbuví, dlouhý čas.

NÁČELNICE mu vyndává zpod víčka komára. Také OSTATNÍ ŽENY čistí STARCŮM oči nebo si jich jinak hledí.

NÁČELNICE:

Učiním to zcela ráda,
třeba jsi protiva. –
Die, jaký to tam komár,
na pohled obrovský!
(*Ukazuje mu ho.*)
Nevidíš? Není to komár
od marathónských blat?

NÁČELNÍK:

Bože, jaks mi ulevila!
Ryl mi tam dávno už,
takže když je nyní venku,
tečou mi proudy slz.

NÁČELNICE (*vracejíc mu prsten*):

Já ti je však setřu, ač jsi
docela špatný chlap.
Pusu přidám.

NÁČELNÍK (*se brání, ale chabě*):

Nech si pusu!

NÁČELNICE:

Chtěj či nechtěj, tady je!

Políbí ho. Podobně jednají se STARCI ostatní ŽENY.

NÁČELNÍK:

K ďasu s vámi! Lísati se,
to je vám všem vrozeno!
Proto řekl jeden básník
zcela správně, výtečně:
„Zle je s těmi ničemami,
bez těch ničem – taky zle!“
Nyní se však usmíříme,
napříště pak nikdy už
zlého nic vám nechcem činit,
aniž od vás trpět chcem.
Nuže teď se spolu slučme,
a pak začněme svůj zpěv!

OBA SBORY se seskupí do párů.

SBOR (MUŽI, do publika):

O nikom se z naší obce,
posluchači, nechystáme
říci něco špatného,
naopak, dobro jen
mluvit i konat chcem:
přítomnost sama již
v sobě má zlého dost!
Každý nám oznam však
z obého pohlaví,
zdali potřebuje peněz,
dvě stě nebo tři sta drachem:
aj, jsou plny
naše měšce v opascích!
Až pak jednou svitne mír,
kdo si teď vypůjčí od nás –
ačli dostane co – ať nic nevrací!

SBOR ŽEN:

Hodláme dnes pohostiti
cizí výzvu, pravé muže,
kteří přišli z Jebanic.
Kaše tu máme dost,
nějakou sviňku též,
určenou k oběti:
maso jich křehoučké
dobře vám zachutná.
Přijďte k nám tedy dnes,
s dětmi, ale časně zrána,
všichni pěkně vykoupáni:

dovnitř pojd'te,
nikoho se neptejte,
jděte jenom přímo dál
jako domů ke svým ženám,
směle! Neboť dveře – budou zavřeny!

Všichni vesele zavýsknou.

OPONA

ČTVRTÉ JEDNÁNÍ

Pod Akropolí jako v předešlém jednání. SMÍŠENÝ SBOR, představující nyní prosté Athéňany, je rozložen po akropolské stráni. Zleva přichází NĚKOLIK MUŽŮ spartského vzhledu, jeden je vede (VYSLANEC). Jdou namáhavě jakoby celí rozviklaní. V pozadí za nimi NĚKOLIK SPARTSKÝCH ŽEN. Jakmile NÁČELNÍK MUŽŮ – nyní celého SBORU – SPARTSKÉ POSELSTVO z dálky zhlédne, dá znamení a SBOR sejde ze stráně.

NÁČELNÍK (*ukazuje*):

Hle, tam jdou poslové ze Sparty sem,
div nevělečou po zemi vousy!

(Když poselstvo dojde.)

Předně vás vítám, Spartáné, a pak
povězte, v jakém stavu jdete k nám!

LAKÓNOVÉ přešlapují rozpačité z nohy na nohu.

VYSLANEC:

Či třeba povedať vám veľa slov:
ved' vidno, v akom stave ideme.

NÁČELNÍK:

Ouvé, ta strast vám šlachy napjala
až hrůza – je to zřejmě zápal zlý!

VYSLANEC:

Ba nevýslovný. Čo mám povedať?
Mier bársaký nech bárs kto navrhne!

Zprava je slyšet hlasy.

NÁČELNÍK (*vyhlížeje tam*):

Hle, vidím sem jít naše občany,
a také nějak divně kráčejí!

Přichází vratkými kroky několik ATHÉNSKÝCH ZÁSTUPCŮ; vede je ČLEN ÚŘADUJÍCÍHO VÝBORU. Za nimi LID a OTROCI se svítilnami.

ČLEN VÝBORU (*blíže se ke SBORU*):

Kde najdem Lýsistratu, povězte!
My muži tuhle takhle trpíme.

NÁČELNÍK (*ukazuje na OBOJÍ POSELSTVO*):

Ty nemoci si hrají do noty!

ČLEN VÝBORU (*k SPARTSKÉMU POSELSTVU*):

Vítám vás, Lakónové! Povězte,
proč přicházíte?

VYSLANEC:

Ako vyslanci
vyjednat mier.

Všeobecné pohnutí.

ČLEN VÝBORU:

Toť moudré! Tak i my!
Hned zavolejme Lýsistratu sem,
jež jediná je s to nás usmířit!

VYSLANEC (*mávně rukou*):

Trebárs i Lýzistrata, u bohov!

ČLEN VÝBORU (*ukazuje na otvírající se bránu*):

Ne, netřeba ji volat, jak se zdá;
slyšela, a jde tuto sama ven.

LÝSISTRATĚ vystoupí z brány s průvodem několika ŽEN a důstojně se blíží. JINÉ ŽENY v bráně. Všichni na jevišti se rozestoupí, připravující pro ni volné místo.

NÁČELNÍK (*uctivě k LÝSISTRATĚ, než sestoupí*):

Ty přemužná ženo, ó, vítána bud!
Ted' třeba ti osvědčit tedy
řeč pádnou i měkkou a ráznost i klid,
vděk s přísností, zkušenost velkou:
hle, první mužové z Helénů všech
se sešli tu, jati tvým kouzlem,
a na tebe vznesli společně vše,
své boly i stesky a tužby!

VŠICHNI vzhlížejí k *LÝSISTRATĚ*.

LÝSISTRATĚ (*nastavivši se*):

Tot' snadné, jestli vás kdo zastihne
při chuti, aniž se vy koušete.
Já to zvím ihned.
(*K ŽENÁM v bráně.*)

Kde je Smíření?

Z brány vyjde DÍVKA v průsvitném rouše, zosobněné SMÍŘENÍ.

Jdi, přiveď ke mně nejdřív Spartány,
ale ne hrubě nebo svévolně,
ni jak to hloupě muži činili,
než jak se sluší ženě: půvabně!
Kdo nedá ruky, chyt' ho – nu, víš zač!

Sestoupí na volný prostor. SMÍŘENÍ k ní přivede LAKÓNSKÉ POSLY.

Ted' jdi a přiveď Athéňany též,
a zač se dají, za to se jich chop!
(Stane s ATHÉNSKÝMI POSLY.)
Vy, Spartáné, si ke mně stoupněte
a vy –
(k ATHÉŇANŮM)

zas tu!

*(Má OBOJE POSELSTVO po bocích; SMÍŘENÍ trochu v popředí,
čelem k ní.)*

A poslyšte, co dím!

Jsem žena, avšak rozumu mám dost,
též něco vtipu sama ze sebe;
a v mládí vyslechla jsem mnohou řeč
jak starších lidí, tak i otcovu,
i nejsem právě špatně školena.
Když vás tu mám, chci vyčiniti vám
všem vespolek a podle zásluhy.
Jste z jedné rodiny a skrápíte
z nádoby jedné řecké oltáře
tam v Olympii, v Delfech, v Pylách též
– a kolik ještě jiných svatých míst
bych mohla uvést, kdybych měla čas!
Ač nepřátelé s vojskem barbarským
jdou na nás, vy – vy muže helénské,

bratry, a jejich města ničíte!
Tím závěrem vždy končím jednu řeč!

ČLEN VÝBORU (*stranou*):

A já tu napětím už skomírám!

LÝSISTRATÉ:

Teď, Lakónové, obracím se k vám.
Nevíte, jak sem přišel do Athén
kdys Perikleidás, spartský vyslanec,
a jako prosebník si usedl
tu u oltáře, bledý v purpuru,
a prosil o vojsko? To Messéné
vás soužila a též bůh Zemětras.
I vypravil se Kimon Athénský
s čtyřmi tisíci těžkooděnců,
a zachránili celou vaši vlast.
A za tu pomoc athénskou tu zem
vy pustošíte, jež vám pomohla?

Za její řeči upjal ČLEN VÝBORU pozornost na SMÍŘENÍ.

ČLEN VÝBORU:

Bať, Lýsistrato, křivdu páchají!

VYSLANEC (*přisvědčuje*):

Křivdíme!

ČLEN VÝBORU (*hledě na SMÍŘENÍ, k LAKÓNSKÉMU VYSLANCI
polohlasitě*):

Jaký zadek báječný!

Ukazuje. OBA poslouchají nadále značně roztržitě, prohlížejíce si SMÍŘENÍ.

LÝSISTRATÉ *(k ČLENU VÝBORU):*

I Athéňané dostanou svůj díl,
buď jist! Což nevíte, jak Spartané,
když otrocké jste cáry nosili,
zas přišli sem a četné Thessaly,
spojence, druhy vládce Hippia
pobili zbraní, jediní v ten den
vám přispěli svým vojskem, svobodu
vám získali a místo cárů těch
oblékli zas v plášť volnosti váš Lid?

VYSLANEC *(k ČLENU VÝBORU):*

Ver, ženy zvodnejšej som nevidel!

ČLEN VÝBORU *(ukazuje na klín SMÍŘENÍ):*

A já zas nikdy hezčí jeskyňku!

LÝSISTRATÉ:

Hle, tolik dobra jste si činili,
nač tedy boj? Proč neskončit tu strast?
Proč nesmířit se?

(K LAKÓNSKÉMU VYSLANCI.)

Co vám překáží?

VYSLANEC *(hledě na SMÍŘENÍ):*

My chceme, nech len zas nám uvolnia
tú pevnosť!

LÝSISTRATÉ:

Kterou?

VYSLANEC (*ukazuje na klín SMÍŘENÍ*):

Bránku, po ktorej
už dávno túžime a hmatkáme.

ČLEN VÝBORU:

Věz Poseidon, to nedosáhnete!

LÝSISTRATÉ (*k němu*):

Dejte jim ji!

ČLEN VÝBORU:

Koho pak budem štourat?

LÝSISTRATÉ:

Tak za to chtějte jiné místo zas!

ČLEN VÝBORU (*hledě na SMÍŘENÍ*):

Tak ať nám – tento – dají především
tuť Ježkov, Kozí Hory nahoře
a k tomu – tento – Boky megarské!

VYSLANEC (*pobouřeně, jako i ostatní LAKÓNOVÉ*):

Ty blázon, všetko zrazu nemožno!

LÝSISTRATÉ (*k němu*):

Nechte to! Nač se svářit o boky?

ČLEN VÝBORU:

Chci svlečen do naha už orat zem.

VYSLANEC:

A ja chcem hnojiť pole, bohovia.

LÝSISTRATÉ:

To budete, až uzavřete mír.
Nuž uraďte se, jste-li svolní s tím,
a běžte, oznamte to spojencům.

ČLEN VÝBORU:

Spojencům? Jsme už chutí posedlí!
Nebudou to co my chtít spojenci,
mít ženy v postelích?

VYSLANEC (*horlivě přisvědčuje*):

A naši tiež,
prisahám bohom!

ČLEN VÝBORU:

Zvlášť naši z Jebanic!

LÝSISTRATÉ:

Nuž dobrá! Ted' se jděte očistit,
a potom vás my ženy na hradě
tím uctíme, co máme v truhlicích.
Tam ztvrd'te si pak věrnost přísahou!
Potom si vezme každý ženu svou
a odejde.

SPARŤANKY se přidruží k LÝSISTRATĚ.

ČLEN VÝBORU (*k POSELSTVŮM*):

Tak rychle, pojďme již!

VYSLANEC:

Ved' ma, kde chceš!

ČLEN VÝBORU:

Už letíme, proboha!

Zatím co LÝSISTRATÉ se SMÍŘENÍM a svým PRŮVODEM vejde do hradu, VYJEDNAVAČI LAKÓNŠTÍ i ATHÉNŠTÍ, vedení ČLENEM VÝBORU, jdou, jak mohou nejrychleji, k studánce nedaleko brány, pokropí se z ní vodou a kvapí za ženami do hradu. Brána se uzavře. Před ní se nahromadili LID a OTROCI, sednou si na schodiště. Šeří se. JEDEN OTROK má páničku s ohněm, z té si pak OSTATNÍ zažehnou svítilny. Z hradu zazní občas hluk. OBA SBORY, zase sloučeny, obrátí se k divákům.

SBOR STARCŮ:

Všechny přehozy své pestré,
pláštíky i jemné řízy,
zlato, co ho máme jen,
rádi vám dáme všem:
odnesťe to svým dětem,
až něčí dceruška
ponese svatý koš.
Všem vám to pravíme;
berte si ze všeho,
co teď máme uvnitř doma;
nezapečetil z nás nikdo
nic tak pevně,
aby se nedal strhnout vosk
a vše uvnitř odnést pryč...
Nic však nespatri z vás nikdo,
ačli bystřejší zrak nemá nežli my!

SBOR ŽEN:

Nemá-li z vás někdo chleba,
živě mnoho malých dětí
a krom toho čeládku,
můžete si od nás vzít
koláče z jemné pšenky;
junácký máme chléb,
z měrice každý kus.
Nuže, kdo z chudých chce,
nechat' jen přijde k nám
s koženými vaky, s pytli,
aby dostal pšenici,
a náš otrok
pěkně jim je naplní.
Ale předem pravíme:
nechod'te radš k našim dveřím –
měj se každý na pozoru před zlým psem!

VŠICHNI vesele zavýsknou.

ČLEN VÝBORU (za scénou):

Otevři vrata!

Otvírajícími se vraty vychází ČLEN VÝBORU s dvěma ATHÉNSKÝMI ZÁSTUPCI. Jsou podnapilí, na hlavě mají vínky a nesou pochodně. ČLEN VÝBORU odhání kohosi ve vratech a potom OTROKY na scho-dech.

Z cesty, odklid' se! –
Co vy tu dřepíte? Mám pochodní
vás popálit? Nu, prát se nemám chuť,
nechám to.

(Do obecenstva.)

Ale musí-li to být,
vám pro radost se budu trmácet.

PRVNÍ ATHÉŇAN:

A my se budem s tebou trmácet.

VŠICHNI TŘI se pustí pochodněmi do OTROKŮ a DAVU.

ČLEN VÝBORU:

Pryč odtud! Běda vašim vlasům! Pryč,
ať mohou Lakónové pokojně
jít z hradu, když se dobře poměli!

SHROMÁŽDĚNÍ se rozběhnou.

PRVNÍ ATHÉŇAN:

Takovou hostinu jsem nezažil.

DRUHÝ ATHÉŇAN:

Jak roztomilí byli Spartané!
My však jsme nejmoudřejší u číše.

ČLEN VÝBORU:

Ba, chytří nejsme, jsme-li střízliví!
A dají-li co na mne občané,
vždy všude vyslancujme opilí!
Takto když do Sparty jdem střízliví,
hned hledíme, co lze kde zamíchat.
My neslyšíme, co nám říkají,
co neříkají, domýšlíme se
a o tomtéž ne totéž zvěštujem.

Však dnes je vhod vše. Kdyby zpíval kdo
zpěv války místo písně míru, vím,
že bychom s přísahou to schválili.

OTROCI se světly se opět blíží k bráně.

Ale ti tam se znovu vracejí
zas na to místo!
(Zahání je pochodní.)
Ničemové, pryč!

OTROCI odbíhají stranou.

PRVNÍ ATHÉŇAN:

Ví bůh, už vycházejí z hradu ven!

*Vše odstoupí na strany. Z brány vycházejí LAKÓNOVÉ a ostatní
ATHÉŇANÉ, popojdou a postaví se. V pozadí ŽENY. Na volné místo
v popředí předstoupí MLADÝ SPARŤAN a vyzve z hloučku ATHÉŇANŮ
PIŠTCE opatřeného dvojpíšťalou.*

SPARŤAN:

Priateľu milý, chyt' sa píšťaly,
chcem tancovať a krásne zaspievať
jak o Athéňanoch, tak o nás tiež.

ČLEN VÝBORU:

Nuž chop se těch svých píšťal, při bozích!
(K LAKÓNŮM.)
Těší mě, když vás vidím tancovat.

SPARŤAN (*tančí a zpívá*):

Mnámoná, prebud' v junákovi tom
(ukazuje na sebe)
nadšenie tvojej Múzy,
čo pozná nás i Athénských.
Jak bohovia sa rútili v boj
tam pri myse Artemidy,
kde tisli perzské lode
a nad barbarmi zvíťazili.
Nás však viedol v ľúty boj
Leonidás, spartský kráľ,
stá diviakov, ktorí si brúsia svoj kel,
bohatá pena nám kryla tvár
a bohatý pot nám z ustátých stékal nôh:
nebolo vojsk perzských menej,
než je piesku v mori!
Božská Panna, zveď čo loviš
v horách i lesoch, príd'že sem
k tomuto zmieru,
aby si nadhlo všetkých nás družila!
Večné a plné bud' priateľstvo naše
od terajška podľa zmluvy,
zanechajme úlisnosti lišiackej!
Panenská bohyňa, príd', ó, príd' sem k nám!

ČLEN VÝBORU:

K novému štěstí, zapěj, Lakóne,
další zpěv nový, spartsky laděný!

SPARŤAN (*tančí a zpívá*):

Ty zase z Táygetu lúbezného
príd' sem, príd' sem, ó lakónska ty Múza!

Chcem Apollónovi vzdať česť
i Athéně, vládkyni mocnej,
i Kastórovi s Pollúkom,
tým chrabrým jazdcom eurótskym!
Ej, chytro už vykroč,
ó, éja, a ľahučko sa vynes!
A oslávme Spartu,
ktorá ctí bohov tancom za dupotu nôh –
(tu a tam dupne do taktu)
keď dievčeniec sbor sťa žriebätá
sa hrá v reji, víriac prach
skoky bystrej nohy;
vlasy sa trasú im
ak bakchantkám, keď slávia svoj ples,
mávajúc tyrzom.
A Helena cudná, šumná,
sťa úvodkyňa ich vedie sbor.
*(Při některých tanečních poskocích si ovine své vlasy
oběma rukama jako čelenkou, při jiných dupne a zatleská,
LAKÓNOVÉ s ním.)*
Nuž zopni si vlasy kruhom rúk
a poskoč nohami krepko
ak bystrá laň, a tľapkaním
tiež sprevádzaj svoj tanec!
A sláv zas mocnú, víťaznú
tú bohyňu v medenom dome!

*Potlesk. VŠICHNI se pak rozestoupí, a jejich středem schází od brány
se svými ŽENAMI LYSISTRATÉ; dole se zastaví.*

LÝSISTRATÉ:

Když se vše tedy šťastně skončilo,
vy tyto –

(ukazuje na lakónské ŽENY)

Spartáné, si odved'te

a vy zas –

(k ATHÉŇANŮM i LIDU)

ony. Muž stůj u ženy

a žena u muže!

(Stane se.)

A na zdar smluv

ted' bohům zatančeme – napříště

se střežme však zas ještě chybovat!

VŠECHNY PÁRY napodobují taneční evoluce SBORU.

SBOR STARCŮ a ŽEN (tančí za zpěvu):

Zaved'me rej a přived'me Charitky,

Artemidu pak vzývejme

s jejím bratrem, jenž vodívá rej,

laskavým Foibem, a Bakcha též vzývejme,

kterému uprostřed nadšených bakchantek zraky žhnou,

Dia, který ohněm šlehá,

s blaženou chotí vznešenou,

vzývejme božstva, jež bereme za svědky,

nezmarnou slynoucí paměť,

ke smlouvám o míru plném lahody,

stmeleném Lásky ted' bohyní!

*Za bujného veselí všichni odcházejí, majíce ve svém středu LÝSISTRATU
a SMÍŘENÍ.*

VŠICHNI:

Hej holá, juch hejsa, hejsa!
Teď začněte plesat – juch hej! –
jeť vítězství naše – juch hej!
Juch hejsa, hoj, juch hejsa hoj!

OPONA

Doslov překladatele

Athénský básník Aristofanés (žil asi 446–386 před n. l.) je pro nás svými zachovanými výtvary, čtvrtinou všeho, co napsal, jediným představitelem tzv. staré attické komedie – onoho burleskního útvaru s tanci a zpěvy sborovými i sólovými, s dějem více méně fantastickým, s vážnými projevy zbožnosti i karikováním bohů a travestií bájí, s drastickou komikou zabíhající nezřídka do hrubosti a oplzlosti, s odvážnou osobní satirou i pitvornou, ale druhdy velmi opravdovou a konstruktivní kritikou současných společenských poměrů, útvaru, jenž z řeckých folklorních prvků, attických i mimoattických, nabyl za přispění své vyspělejší vážné sestry tragédie vrcholné umělecké podoby v Athénách, hlavním městě Attiky, v 5. stol. před n. l., za doby Periklovy a za peloponéské války.

Vítězstvím nad perským útočníkem, k němuž Athény velmi platně přispěly, dovršil se v nich netoliko hospodářský a mocenský rozvoj otrokářské demokracie, jež zorganizovala námořní obce v oblasti Egejského moře, osvobozeného od Peršanů, v námořní říši, nýbrž také povšechný vývoj politický a kulturní, opírající se o bohatství plynoucí do Athén ze spojeneckých příspěvků i z obchodních zisků, zajišťovaných athénským loďstvem. Otrokářská demokracie dosáhla za Periklova vedení rozkvětu, jenž trval tak dlouho, dokud dovedl tento vlivný státník usměrňovat aristokraticko-oligarchické reakční tendence a držet na uzdě radikální skupiny athénského městského dému (lidu) s parazitními živly, projevující choutky, jež bychom mohli – arci v antickém měřítku – označit jako imperialistické. Už v té době se ovšem začaly v řeckém světě projevovat příznaky krize hospodářské, sociální a politicko-ideologické, do níž musely nakonec vyústit rozpory mezi vykořisťovateli otroků a otroky i rozpory bující v lůně samotné společnosti otrokářů:

mezi vládnoucími a porobenými (těmi se stala i většina někdejších dobrovolných a rovnoprávných spojenců athénských), obcemi hospodářsky silnými a obchodně utlačovanými, lidmi bohatými a chudými, aristokraty, oligarchy a demokraty. K tomu se družila krize v celé nadstavbě, vzbuzená působením iónské racionalistické filozofie, hlavně sofistů, jež podřývalo uznávanou platnost všech dosavadních společenských řádů i občanskou výchovu a morálku zděděnou po předcích s představami ctností domněle neochvějných.

Když selhal Periklův pokus dosíci svoláním všeřeckého kongresu uspokojivého uspořádání věcí v řeckém světě, přiostrčila se situace mezi vedoucími státy Řecka, Spartou a Athénami s jejich tábory – na jedné straně aristokraticko-oligarchickým, na druhé straně demokratickým, a r. 431 došlo k tzv. válce peloponéské. Peloponéský spolek obcí v čele se Spartou vynikal převahou na souši, athénský na moři. Athény se mohly kojit nadějí na vítězství, jež by znamenalo nadvládu nad řeckým světem, provozovanou tvrdou pěstí, jak se dalo při roztržitém a řevnivostem Řeků podle dosavadního vývoje očekávat. Těžko arci říci, zda by toho byli Athéňané dosáhli za přirozeného vývoje defenzivní politikou na souši, kterou jim Periklův plán vnutil. Peloponésané za letní válečné kampaně vpadali do Attiky a pustošili ji, attické venkovské obyvatelstvo, jehož hospodářství bylo ekonomickou základnou síly státu za jeho největšího rozkvětu, uteklo se na tu dobu do Athén, na podzim pak, když nepřátelé odtáhli, vracelo se do svých rozvrácených domovů s neblahou vyhlídkou, že se vše bude příští rok opakovat. Ale už r. 430 vypukl v přeplněných Athénách zhoubný mor, trval i roku následujícího a skosil také Perikla. Athéňané pak sice zahájili na mořích ofenzívu provázenou celkem zdarem – nejvýznamnějším úspěchem tu bylo, že r. 425 obsadili messénský Pylos a na blízkém ostrůvku Sfaktérii zajali několik set Spartanů, což byla věc pro Spartu velmi citelná. Radikální demokracii, volající po agresi, vedl tehdy vůdce

lidu (démagogós) Kleón, jemuž úspěch u Pylu spadl takřka do klína. Ale zásluhou vojevůdce Brásida přenesli Spartané válku na thrácké pobřeží, aby tam v athénských osadách zasáhli životní athénskou tepnu, cestu, kterou se do Athén ubíral dovoz černomořského obilí. Když tam však r. 422 oba náčelníci útočného vedení války, Brasidás a Kleón, padli, nabyly ve Spartě i v Athénách vrchu mírumilovné živly, a r. 421 byl sjednán mír a vzájemný defenzivní spolek.

Je podivuhodné, že ani za války, dokonce ani za poměrů velmi tíživých, nebyla v Athénách nijak potlačena proslulá jejich demokratická parrhésiá, plná svoboda slova, a že volnosti jí dopřávané směla přes jeden dva nezdařené pokusy o zákaz plně používati na scéně stará attická komedie, jejíž útočnost se v příkré opozici proti současnému režimu soustřeďovala na jeho vedoucí osobnosti, ať to byli Periklés nebo Kleón nebo jiní veřejní činitelé víceméně významní, ba i na sám athénský démos (lid). A nešlo tu jen o válku a mír nebo o zahraniční politiku vůbec, nýbrž i o vnitřní záležitosti státu, např. o palčivý poměr Athéňanů k porobeným spojencům, o sudičství a jiné nectnosti občanů, o rozpory mezi venkovem a městem, o módní ideové proudy, o novou výchovu mládeže, o novou poezii a hudbu, o otázky generační. Plnost současného života obrazila se s otevřeností druhdy až zarážející v komediích Aristofanových (začal literárně vystupovat ještě mlád r. 427 před n. l.) i jeho starších současníků, jako byl Kratínos, nebo vrstevníků, jako byl Eupolis.

Mír z r. 421, Spartou upřímně míněný a pro Athény celkem výhodný, hatil se vinou spartských spojenců, kteří s ním nebyli spokojeni a neplnili jeho podmínky. Athéňané odpovídali stejně. Napětí se stupňovalo, když se dostal k moci mladý geniální, ale bezcharakterní politik Alkibiadés jako vůdce radikální skupiny, podléhající bohatým řemeslníkům a kupcům, jež byla ze zjištěných důvodů vždy pro agresi. Snilo se o Athénské říši, která by zabírala i západní Řeky. Alkibiadés podnítil r. 415 Athéňany k tomu, aby uspořádali velkolepou válečnou

výpravu na Sicílii, podrobili si Řeky tamější i jihoitalské, a tak vpadli Spartánům do týlu. Alkibiadés, duše podniků, byl vyslán jako jeden z vůdců výpravy, od které si mnozí tolik slibovali. Ale jeho odpůrci v Athénách si vymohli hned po odplutí výpravy jeho zatčení (o důvod u člověka tak výstředního nebyla nouze), a Alkibiadés, maje být státní lodí z cesty dopraven do Athén, uprchl do Sparty a dal se do jejich služeb proti své otčině. Poradil Spartánům, aby se v Attice usadili trvale, což se stalo zabráním atické pevnosti Dekeleie, a vyjednával jim pomoc od Peršanů. Athéňané ho odsoudili k vyhnanství. Výprava na Sicílii se prováděla dále, ale skončila r. 413 těžkou katastrofou athénskému loďstvu i pozemního vojska.

Tento nezdár byl pro Athéňany zlou ranou, neboť je učinil rázem téměř neschopnými pokračovat v dalším zápase, když válka znovu vypukla v samém Řecku. Spartáné, pevně usazení v Dekeleii, nyní nejen ohrožovali venkov, ale činili nájezdy až k samému městu. Válečný poklad byl vyčerpán, spojenci odpadali, několik jiných nezdárů ještě více ztěžovalo situaci; a vnitřní poměry se vyvíjely neutěšeně. Vina za dosavadní neúspěchy byla přisuzována demokratickému zřízení obce. Oligarchové těžili z nesnází, podrývajíce důvěru občanstva a pracující pro změnu ústavy. Athéňanům bylo třeba míru, ale nepoddali se. Svědčí to sice o malé prozíravosti, ale také o houževnatosti a národní síle a energii. Rozhodli se, že budou válčit dále. Apelovalo se na pomoc soukromou – bohatí jedinci jako službu státu dali postavit svým nákladem nové trupy lodní, stát je opatřil vesly a veslaři, a tak vzniklo nové válečné loďstvo; sáhlo se na státní rezervní fond, jenž měl zůstat nedotčen, bylo zavedeno nové clo u spojenců. Vyobcovaný Alkibiadés, jenž se ve Spartě zne-možnil, nabídl své přispění, a Athéňané začali vyjednávat s Peršany, aby je odvrátili od spojenectví se Spartány a získali jejich pomoc. Jaká ironie osudu! Spartáné to nikdy nemínili opravdově s osvo-bozením maloasijských a ostrovních Řeků z perského jha, a když pak v peloponéské válce s perskou pomocí zvítězili, klidně Řeky

ponechali jejich osudu. Ale nyní se proti Spartánům dožadovali perského příspěvní potomci vítězů maratónských a osvoboditelů maloasijských a ostrovních Řeků ze jha perského! Ne bez příčiny poukazovali Athéňanům Eupolis i Aristofanés na dobu maratónské slávy a přáli si, aby se démos regeneroval v lid maratónských a salamínských vítězů.

Podmínky jednání byly těžké a mířily proti athénské demokracii. Ostatně výsledek úsilí aristokratů byl vbrzku zdárný: místo dosavadních demokratických orgánů státní správy byla ustavena Desítka tzv. probulů (v *Lýsistratě* je jeden její člen, „radní“, předváděn), jež měla s komisí dvaceti členů připravit pro sněm návrhy na změnu ústavy, plánovanou se zřetelem k vnější athénské politice. A na úřady vojenských velitelů nového loďstva bylo zvoleno i několik oligarchů. Aristokraticko-oligarchická klika zřejmě chystala státní převrat, nejprve pod záminkou, že by demokratické zřízení nedovolovalo vyobcovanému Alkibiadovi vrátit se do vlasti, ale potom se ukázalo, že tu zřetel k Alkibiadovi byl jen zástěrkou, že šlo prostě o zničení demokratické ústavy. Nebylo tedy upřímnosti na žádné straně. Občanstvo pak se chovalo celkem trpně, nemajíc důvěru v nikoho.

Aristofanés vystoupil jako zastánce míru už v prvním desetiletí války peloponéské: roku 425 v komedii *Acharňané* a roku 421 v *Míru* (pokud přihlížíme jen ke kusům zachovaným). Znovu se chopil té časové myšlenky roku 412/411 před n. l., tedy nedlouho po osudném zakončení výpravy sicilské, za doby pro Athéňany, jak vyloženo, velmi trudné.

Učinil tak v komedii *Lýsistraté*, provozované patrně na jaře roku 411 o svátku Velkých Dionýzií. Hrdinka, podle níž je kus nazván a jejíž jméno značí ženu rozpouštějící vojsko, zakončující vojnu, přemluví ženy athénské a obcí spřátelených i nepřátelských k tomu, aby se pokusily přinutit muže k míru tak, že jim budou odpírat manželské povinnosti, dokud muži nezanechají bojů a neuzavřou mír. A tento záměr je podle komedie vbrzku korunován zdarem.

Jako politická satira je Aristofanova *Lýsistraté* celkem krotká. Není v ní nic z oné dravé útočnosti, jíž se vyznačují např. jeho *Jezdci*, osobních výpadů obsahuje málo a kromě Peisandra, podplatného, nespolehlivého a zbabělého politika, týkají se jen několika osob bezvýznamných. Ale už k tomu bylo třeba hodně odvahy, kritizovat válečnou politiku Athén, karikovat athénské a spojenecké vojáky i přestárlé probuly, víceméně povolný nástroj reakce, říkat spoluobčanům leckterou trpkou pravdu, a zejména hlásat tak otevřeně, byť pod komickou maskou, myšlenku míru se Spartou. Ba Aristofanés se tu povznáší na stanovisko ještě vyšší, všeřecké, propaguje pokojné soužití všech Řeků, prolnuté přátelstvím a bratrskou láskou. Lýsistratina slova mířící proti neuváženým usnesením athénské lidového shromáždění, proti rozháranosti Řeků a jejich bratrovražedným bojům, mají nejednou tragický nádech. Pokud jej pro naše cítění oslabují necudné šaškoviny tropené se zosobněným Smířením, vyvažují to závěrečné písně komedie, jež musíme chápat jako projevy opravdové zbožnosti. Nemůžeme však *Lýsistratu* považovat za projev zásadního antimilitarismu a pacifismu. Sotva by se asi byl básník stavěl odmítavě např. k boji proti perské říši, v níž cítili Řekové svého národního nepřítele, anebo proti jiným tzv. barbarům, jejichž území získané Athéňany válkou by je bylo hospodářsky a mocensky posílilo. Aristofanés byl spíše mluvčí athénské průměrného občana, zejména sedláka, na něhož dlouholetá válka doléhala velmi tíživě, a jako dobrý vlastenec cítil, že je v něm ruinována sama otčina. Zlé situace své vlasti si byl básník dobře vědom a snad také dobře cítil, že ji čeká zkáza, jestliže nezvítězí. A patrně proto nejitril prudkými útoky, jako činil dříve, vášně a osobní nevěli, chtěje usouzené občanstvo o svátcích boha révy pobavit, a přitom mu se vši vážností poradit, jak ujít strašnému dilematu „vítězství nebo smrt“.

Umělecky patří *Lýsistraté* mezi nejlepší komedie Aristofanovy. Děj se vyvíjí důsledně podle jednotné myšlenky, nerozpadá se, jak

tomu bývá v některých jiných jeho komediích, v několika fraškovitých výjevů jen volně spojených, postupuje svěže a je invenčně bohatý. Naši iluzi sice kazí poněkud časová zkratka, již básník užil: v jednom dni předvádí vývoj celého děje od chvíle, kdy smluvené ženy začaly provádět svůj záměr, až do uzavření míru. Ale to je obvyklá volnost staré attické komedie, stejně jako se v ní osoby snadno a rychle přenášejí z místa na místo (spartští vyslanci např. přicházejí do Athén stran míru nedlouho potom, co od nich odešel hlasatel, jenž měl ve Spartě oznámit ochotu Athéňanů jednat o míru). Básník se ovšem tu a tam pokusil vzbudit zdání, že děj trvá delší dobu než od rána do večera (např. podle scény, v níž Myrrhiné oklame svého manžela, měl by trvat šest dní); ale sama trvalá přítomnost sborů (v první části kusu mimochodem silně aktivních) na jevišti svědčí proti tomu.

Jako se ve všech Aristofanových komediích, v kterých jsou hlavními osobami ženy, uplatňuje silně nevázanost, tak je i *Lýsistraté* nad jiné plna situací více než choulostivých. Tuto věc ovšem musíme nazírat historicky. Komedie byla součástí oslav boha plodnosti; posvátným symbolem této byl falos, mužský pohlavní úd. Písně falické, tj. písně průvodu, v němž byl nesen velký vzpřímený falos, jsou jedním z folklorních zárodků attické komedie. Druhým takovým zárodkem byly pitvorné postavy démonů plodnosti, s velkými břichy a zadky a velkým údem – předchůdci herců v staré komedii, i s tím pitvorným kostýmem a falem. Tak se ustrojovali řeční herci až hluboko do 4. století před n. l. i v tzv. střední a nové attické komedii silou setrvačnosti rituálního zvyku, jenž měl původně význam magický. Konečně mějme na mysli, že hráli ženské úlohy muži maskovaní za ženy; jen v úlohách statistek, jako je např. v této komedii nahá alegorie Smíření, vystupovaly ženy, ale prodejné. A last not least je otázka, nakolik počestné Athéňanky 5. stol, na komedie do divadla chodily.

Aristofanova *Lýsistraté* vyšla v mém přebásnění poprvé roku 1927. Tento nynější překlad byl pro nakladatelství Orbis zcela přepracován tak, aby ještě věrněji než ona práce z r. 1927 reprodukoval řecký originál – pokud to je možné. Originál totiž obsahuje četná místa tak „silácká“ (pro naše cítění), že je není česky možno reprodukovat v dnešní knize určené širokému kruhu čtenářstva, neřkuli slovem a hrou na jevišti, aby nebyla sprostá; a ona ve skutečnosti sprostá nejsou. Proto bylo nutno leckterá taková místa uhlazovat nebo obměňovat (arci tak, aby toho z účinnosti originálu do reprodukce přešlo co nejvíce), ba v druhé půli komedie, kde má pro dialog i jednání velkou úlohu kožený falos herců, tu a tam i leccos vynechávat. Proti dřívějšímu jsem komedii rozčlenil na čtyři jednání; vyhovuje to lépe iluzi děje delšího než jeden den. Sborovým partiím se dostalo v tomto přepracování snad nejvíce změn: přihlížel jsem více než dříve k jejich metrické podobě v originálu i k jejich obsahu a zbavil jsem tu své někdejší přebásnění rýmu. Vše to jsem činil s jakousi lítostí u tohoto výtvoru svých mladých let, ale dlouhá doba mě naučila překladatelské kázni. Sborové partie jsem tentokrát namnoze rozdělil mezi osoby vedoucí a několik členů, resp. členek (není to závazné a lze je dělit i jinak), a proti dřívějšímu jsem přidělil jinak i některé verše partií dialogických (rukopisné podání originálu tu není vždy směrodatné). Starší překlad Aug. Krejčího, jehož jsem použil už roku 1927, podržuje i nadále svou cenu dokumentární. Volný převod Vlad. Šrámka, vydaný jako rukopis, přes uvážené rozvržení scén a mnohý dobrý vtipný nápad není zcela práv géniu Aristofanovu a výtvor básníkův dost vulgarizuje. Překládal jsem celkem podle vydání *Lýsistraty* od Wilamowitze-Moellendorffa (Berlín, nakl. Weidmannovo, 1927) s přihlédnutím k několika jiným vydáním starším i novějším.

Ferdinand Stiebitz

Vysvětlivky

První jednání

Bakchos, příjmení Dionýsa, boha přírodní plodnosti, zejména pak opojení, jež působí v člověku víno. Jméno Bakchos pochází od orgiastického řádění účastníků Dionýsových slavností, hlavně žen (bakch, bakchantek), jejichž rejů prý se ten bůh účastnil.

Pan, jiné přírodní božstvo řecké, představované se znaky kozla (zejména růžky a kopýtky). V křesťanství z něho vznikla představa čerta.

Afrodíté, bohyně lásky. Příjmení Rodička (Genetyllis) dostala od jedné ženské bohyně, ochránkyně rození a výchovy dětí, jejíž funkci sama časem převzala.

Muži peloponéští: Míjí se vojenský spolek, v jehož čele stála Sparta. Většina obcí v něm sdružených ležela na Peloponésu (zvláště mocný byl Korint), ale časem se s ním spojovaly i obce z jiných částí Řecka, ba i ostrovní, za války odpadající od spolku athénského.

Boiótie: spolkový stát pod vedením Théb, ležící severozápadně od Attiky; přidala se za války k peloponéskému spolku proti Athénám. Kopajské jezero v boiótské rovině bylo proslulé svými úhoři, oblíbenou lahůdkou Athéňanů.

Přímoří, attický kraj na pobřeží od Athén až po nejjižnější výběžek Attiky.

Salamís, ostrov ležící proti Athénám, proslulý zejména námořním vítězstvím Řeků nad Peršany r. 480 před n. l. Obyvatelé těchto krajů věnovali se většinou životu námořnímu. Ze Salamíny jezdily ženy přes průliv na malých loďkách. Ale v textu je tu dvojsmyslný řecký výraz pro takovou loďku (*kelés*), označující původně koně klusáka a odtud přeneseně jeden výstřední druh pohlavního obcování.

Acharnai, lidnatá obec nedaleko Athén. Její území za války nepřátelskými vpády velmi těžce zkoušelo.

Theogenés byl nějak veřejně činný, básníci staré komedie ho stíhali výsměchem, patrně pro tlachavost a pověřčivost.

Hekaté, ženská bohyně, hlavně však bohyně kouzel, i věštná. Její sochy stávaly u vchodů do domů, na rozcestích apod.

Ptala se, žádala o věštné znamení, má-li vyjít ven.

Smradov: Míní se atická obec *Anagyros*, nazvaná patrně podle páchnoucího keře palníku, jenž v tom kraji hojně roste; tady se však spíše myslí na nějaký tamější močál.

Lampitó, časté ženské jméno ve významných spartských rodech. Zejména tak slula manželka spartského krále Archedama, jehož syn velel peloponéskému vojsku v Dekeleii.

Cvičím: Lakónské (spartské) dívky a ženy tělesně cvičily, aby byly zdatnými matkami zdatného potomstva. Při tzv. „řitním tanci“ vyhazovaly nohy tak, aby si patami bily do zadní části těla.

Oudolíčko: Boiótie slyнула úrodností svých rovin.

Eukratés, jeden z athénských velitelů u branných sil v Thrákii, hlídajících tamní spojenecké obce, aby po sicilské porážce od Athén neodpadly. Ale podle textu byl nespolehlivý. Není o tom nic bezpečně známo.

Pylos, přístav na západním pobřeží Messénie.

Miláček: Nemíní se tu osoba (ať záletník či otrok), kterou by si ženy mohly nahradit nepřítomné muže, nýbrž umělý mužský úd z kůže (dále „pešek“). Do Řecka jej patrně importovalo rozmařilé maloasijské město *Milét*, ale to r. 412 od Athéňanů odpadlo.

Kambala se svým zploštělým tělem a očima i nosními dírkami po jedné straně budí dojem rozpuštěné ryby.

Táygetos, pohoří oddělující Lakóniku od Messénie, značně divoké a až 2400 m vysoké.

Meneláos, manžel spartské Heleny, unesené trojským králem Paridem, což bylo podnětem k pověstné trojské válce. Když se s ní setkal po dobytí Troje, nezachoval se k ní jako k nevěrné ženě, nýbrž opět podlehl jejím půvabům.

Ferekratés, komický básník, starší vrstevník Aristofanův.

Triéra, štíhlá válečná loď s třemi řadami vesel nad sebou (nesprávně se říká „trojveslice“). Síla Athén byla na moři.

Kopu stříbra: Základem athénské měny bylo stříbro.

Akropolis (Vyšehrad) athénská byla zasvěcena především božské ochránkyni města Athéně. V zadní části Parthenónu, chrámu

této bohyně Panny (Parthenos), jenž dodnes stojí, byť poškozen a obrán o svou někdejší výzdobu, chovali Athéňané svůj válečný poklad, tehdy ovšem už valně ztenčený.

Nad štítem atd.: Paroduje se tu jedno místo z Aischylovy zachované tragédie *Sedm proti Thébám*; tam jde ovšem o válečnou přísahu.

Belouše: Naráží se snad na báji o mužatkách, Amazonkách, jež prý bojovaly koňmo a k obětem užívaly běloušů.

Thasos, ostrov v severním Egejském moři, rodil víno u Řeků obzvláště ceněné.

Přemluva, řec. Peithó, je zosobněná a jako cosi božského chápaná moc, spočívající v přesvědčivé řeči.

Druhé jednání

Před bránou: Míjí se nádherné akropolské předhradí, tzv. Propylaje, z něhož dosud zbývají skvělé trosky.

Svatého obrazu, starobylého zobrazení bohyně Athény, vyřezaného ze dřeva; s jinými posvátnostmi bylo chováno v akropolském chrámu zvaném Erechtheion.

Lízi frejná; překladový anachronismus. Místo Lýsistraty se tu jmenuje neočekávaně Lykónova manželka (slula Rhodiá), kterou básníci komedií tepali patrně pro nemravný život. Lykón je znám jako jeden z pozdějších žalobců Sokrata.

Démétér, bohyně polní úrody.

Kleoménés: Po vyhnání Peisistratova syna samovládce Hippiia z Athén r. 510 a po provedení o demokratických reforem Kleoménem usilovali athénští oligarchové o obnovení samovlády a návrat Hippiiův. Spartský král Kleoménés jim přitáhl na pomoc a obsadil s nimi Akropolis, ale po dvoudenním obléhání se bez boje vzdal a pod zárukou svobodného odchodu bez provinilých Athéňanů odtáhl. V písni jsou ty události silně zkresleny, a ti, kdo účinkovali při provozování *Lýsistraty* r. 411, nemohli se jich ovšem zúčastnit.

Euripidés je tu – jako i jinde u Aristofana – označován za obzvláštního nepřítel žen.

Naší slávy: Naráží se na athénské vítězství nad Peršany u Marathónu r. 490.

Héraklés (lat. Herkules), bájeslovný řecký hrdina, jenž byl pro své velké činy v prospěch lidstva vzat na nebe.

Kdo z vůdců loďstva: Bojeschopné mužstvo athénské bylo na frontách a i nově zřízené loďstvo operovalo na moři. Mj. pomohlo občanstvu ostrova Samu (ve Sporadách) zbavit se oligarchů a obnovit demokracii (athénské námořnictvo bylo převážně smýšlení demokratického). Mluvčí si přeje, aby sboru některý ze zdatných velitelů loďstva pomohl proti ženám.

Nike, bohyně vítězství, měla blízko vchodu na Akropolis půvabný chrámek, dodnes stojící.

Trítónská Panna je bohyně Athéna; zcela bezpečně toto její přízvisko není vysvětleno.

Bupalos, maloasijský sochař 7. stol, před n. l. Vytvořil karikaturu satirika Hippónakta z Efesu. Zachovalo se něco veršů, v němž Hippónax vyhrožuje Bupalovi zbitím.

Stratyllis: Její jméno je odvozeno od slova stratos „vojsko, vojenská výprava“.

Dosoudcovals: Náčelník vyhrožuje náčelnici žen, že jí jako člen poroty na soudě řádně „zatopí“. Ale ta to odmítá hrozbou, že se tady jeho soudcování skončí, poněvadž to nepřežije.

Bubínky: Účastníci orgií se jimi rozněcovali.

Sabazios, orgiastický fryžský a thrácký bůh přírodní, později ztotožněný s Dionýsem. Plurálem se označují časté jeho orgie.

Adónis, pův. maloasijské božstvo přírody umírající a zase ožívající, v řeckém pojetí krásný miláček Afroditin usmrcený kancem. O slavnosti Adónií vzpomínaly athénské ženy s nářkem jeho smrti. Když se Athéňané v lidovém sněmu radili o osudné výpravě na Sicílii, konala se právě ta slavnost; radní to vykládá jako předzvěst nezdaru výpravy.

Démostratos, urozený Athéňan, podle básníků komedií nevalný politik, prosadil prý usnesení sněmu o sicilské výpravě. Jemu tu vlastně přičítá básník více viny na nezdaru než bédování žen nad Adónidem.

Slaný (tj. mořský) *Poseidon*, třetí hlavní bůh řeckého bájesloví, vládnoucí mořím. Ale básník tu tím epitetem naráží na moč.

Musím plouti: za obchodem.

Artemis: panenská bohyně přírodní, zejména lovu.

Pandrosos, nejvznešenější dcera bájeslovného athénskému krále Kekropa, měla na hradě svatyni.

Hekaté: U akropolského předhradí stávala její socha.

Pustit žilou, vlastně dát si nasadit baňky na odstranění krevních podlitin pod očima, způsobených ranami.

Taurská bohyně, pův. skytská bohyně uctívaná u Taurů; po řecké kolonizaci Krymu ji Řekové ztotožnili s Artemidou.

Ó Die, co si počít: Těmi slovy se začíná jedna ze základních složek komedie, *agón*, zápas dvou protichůdných principů, představovaných zde radním (válka) a Lýsistratou (mír).

Peisandros, jeden z významnějších athénských demagogů v letech 426–411. Básníci komedií na něho často prudce útočili. Po pádu Alkibiadově načas ovládl athénský lid, tváře se pokrokově, ale pak se r. 411 ukázal silným reakcionářem, a nakonec uprchl do Sparty.

Na sloupu: Usnesení lidu, státní smlouvy atd. bývaly vrývány na sloupy, kovové desky apod.

Boby: Athéňané je jídali rádi, i pražené, žvýkávali je i při práci.

Kyperská Afrodité, Kypris, zvána podle známého ostrova, kde byla na četných místech uctívána; nastoupila tu po foinické Astartě.

Trojčícím bésům: V originále je Korybantům. Byli to bájeslovní průvodci maloasijské orgiastické bohyně Kybely. Zde jsou uváděni jako démoničtí představitelé válečného tance.

Gorgó (Gorgóna), bájeslovná obluda s hady místo vlasů; pohled na ni prý působil, že vše živé zkamenělo. Byly tři sestry Gorgóny (jedna z nich pověstná Medúsa). Gorgoninou hlavou byl ozdoben štít Athénin a také athénští vojáci ji mívali vyobrazenou na svých štítech.

Athény měly bezpečný přístup jen k moři, jinak se podobaly obleženému městu. A poněvadž se vojáci stravovali sami z peněz, které na stravu dostávali, zjevy zde ženami tepané staly se v Athénách brzy zcela obvyklými.

Plukovník... vlasatý: Nosit dlouhé vlasy přičilo se tehdejšímu athénskému mravu, bylo v tom možno spatřovat honosivost.

Thrákové tehdy sloužili na athénské straně jako žoldnéři; byli pověstní svou divokostí a neukázněností.

Téreus: mytický surový thrácký král, uváděný zde jako symbol divokosti.

Chumáče... chuchvalce: Naráží se na tajná sdružení (hetairie, kluby) v Athénách, jejichž členové sympatizovali se Spartou a chtěli provést oligarchický převrat.

Přistěhovalci: Míní se tzv. metoikové, cizinci, kteří se usazovali v Athénách jako řemeslníci nebo obchodníci. Občany nebyli, ale měli vůči obci některé povinnosti. Bylo mezi nimi dost bohatých otrokářů.

Státu dlužen: Takoví lidé se stávali „bezectnými“, tj. pozbývali občanských práv. – Program, který tu básník vkládá Lýsistraté do úst, má za cíl rozšířením občanství na některé dosavadní neobčany zaplnit mezery v občanstvu vzniklé válkou, a tedy vlastně posílit občanskou milici a s novými silami ve válce pokračovat. Aristofanés pro efekt rozvádí vtipně motiv vzatý ze všedního zaměstnání žen, aniž dbá toho, že tak přichází do rozporu s ideou své komedie. Sleduje prostě myšlenku, že se Athéňané a Spartané mohou vzájemnými ústupky dohodnout a žít v míru.

Charón, v báji stařec, převážející prý za malý peníz (obolos) stíny zemřelých přes řeku Styx nebo Acherón do podsvětí. Medový koláč dostával nebožtík, aby prý jím uchlácholil trojhlavého psa Kerbera, strážce podsvětí.

Vystaven: Před vynesením na hranici k spálení bývala mrtvola v domě veřejně vystavována. Po pohřbu tělesných pozůstatků se konala pohřební hostina.

Sbory zůstanou samy: Zápas (agón) se skončil porážkou radního, tedy vítězstvím žen a principu míru, pohružka státní radou je planá. Následuje jiná základní část staré attické komedie, tzv. parabasis (tj. předstoupení před lid), hlavní výkon sboru v komedii, jenž s vlastním dějem obyčejně nesouvisel (odtud nabývá slovo parabasis významu odbočka). Sbor odkládal kostýmy, postoupil před diváky, a jednak zpíval písně k tanci, jednak ústy náčelníka nebo také členů sboru mluvil do obecnstva. Obsah parabasis – kromě náboženských zpěvů – býval v starší době silně osobní: výpady proti občanům, které básník stíhal, kritika literárních soupeřů, básníkova sebechvála atd. V této komedii jsou dva sbory (vlastně spíše polosbory) nesjednocené, protichůdné; v jejich vystoupení před obecnstvem vyznívá zápas obou principů, arci

bez sexuálního pozadí komedie (jde tu o staré lidi), a celkem bez valného osobního zahrocení.

Hippiovu tyrannis: Básník tu – jako i onde – pramálo dbá toho, že byl Hippiás z Athén vyhnán před sto lety a že sotva kdo ze starců mohl jeho samovládu zažít.

Spartané: V tajných stycích athénských oligarchů se Spartou se skutečně skrývalo pro athénskou demokracii velké nebezpečí, jak se potom ukázalo.

Kleisthenés, za peloponéské války známý prostopášník a zženštilec; zde se už uvádí jako typ.

Diet, tj. odškodnění, jež obec platila občanům za účast v lidovém sněmu, v porotách apod. I když šlo většinou o nevelké částky, stačily na denní výživu rodiny, byť skrovnou. Tyto i jiné takové výdaje (např. i na návštěvu divadelních představení) při velkém množství občanů žijících na útraty obce velice zatěžovaly státní pokladnu, takže není divu, že se zejména v době velkých potřeb na válku volalo po jejich zredukování anebo zrušení. Bylo to ovšem velmi nepopulární.

Meč svůj budu nosit: Citát ze zlidovělé zachované písně ke cti tzv. Tyrannobijců. Dva athénští šlechtici, Harmodiós a Aristogeitón, chystali r. 514 atentát na Peisistratovy syny samovládce Hippia a Hipparcha. Atentát se plně nezdařil, zabit byl jen Hipparchos, a oba útočníci to zaplatili svým životem. Byli to druhové Peisistratovců, tedy sotva lidé pokrokoví, a atentát spáchali z důvodů osobních, nikoli politických. Ale v historické pověsti vyrostli na „hrdiny“ kteří padli pro svobodu Athén. Na athénské agoře (náměstí) nedaleko vchodu na Akropolis měli sochy.

V sedmi letech atd.: Vypočítávají se tu hlavní athénské slavnosti a obřady v kterých měly čestnou úlohu dívky arci urozeného původu. O slavnosti Arrheforií nosila dvě děvčata v průvodu skříňky s tajnými posvátnými předměty do jeskyně Afrodity ve čtvrti zvané V zahradách a dotud zase jiné věci na hrad. Desetileté dívky mlely na posvátném mlýnku obilí na obětní koláč pro Athénu. Rovněž v útlém věku byly některé dívky zasvěcovány do služeb Artemidy, oné bohyně pův. taurské, krvelačné, uctívané v attické obci Brauronu; později měla posvátný okres i na Akropoli. Dívky jí tam sloužily pět roků a sluly medvědice (jako toto zvíře byla ona bohyně kdysi uctívána). O slavnosti Panathenajích nosily vybrané dívky v košících na hlavách různé věci určené pro Athénu, mj. i sušené fíky, jak je vidět z textu, do její „domácnosti“.

Dávky dědovské: sláva získaná vítězstvím nad Peršany a příspěvky ze spojeneckých obcí po založení athénské námořní společnosti, podnícením oním vítězstvím. Státní pokladna, jež měla před peloponéskou válkou veliké přebytky, se za války stále více vyprazdňovala.

Leipsydrión, tvrz v severní Attice. Po zavraždění Hipparcha se ji athénskými emigrantům, usilujícím o svržení samovládce, podařilo r. 513 obsadit, ale byli tu Hippioi poraženi. Nařiká se nad tím v jedné zlidovělé písni. S pomocí Spartanů, arci nepříteli dobrovolnou, byl však Hippiás nakonec přece přinucen opustit Athény. Jde zase o události od starců sboru přes sto let vzdálené.

Artemisia, kárská královna, pomáhala v salamínské bitvě svými pěti lodmi perskému králi Xerxovi a osvědčila se statečností.

Amazonky: V tzv. Pestrém sloupoví na athénské agoře zobrazil athénský malíř a sochař Mikón mytický boj Athéňanů, vedených hrdinou Théseem, s Amazonkami.

O bobech. Také cibule náležela mezi oblíbená jídla starých Řeků.

Chrobák: Podle ezopské bajky přiběhl jednou zajíc, pronásledovaný orlem, k chrobákovi s prosbou, aby mu zachránil život. Orel na chrobáka nic nedal a zajíce roztrhal. Chrobák za to orlovi vejce, kdykoli a kdekoli je snesl, vyválel z hnízda. A když Zeus orlovi, svému posvátnému ptáku, dovolil snést vejce do svého klína, dokázal chrobák, že se i z něho vykulila a rozbila.

Isméniá zde sluje (podle thébské řeky Isménu) Boiótanka, na začátku hry bezejmenná.

Hlasy nesvedete pranic: Moc mužů se opírala o hlasování v lidovém sněmu, jímž rozhodovali o veřejných věcech. To nyní zákrokem žen pozbylo svého významu, z jejich hrozeb si nemusí ženy nic dělat.

Třetí jednání

Orsilochos, patrně kuplíř.

Vrabec byl pták Afroditin.

Eileithyiá, bohyně porodu. Akropolis byla místo zasvěcené.

Na křest: anachronismus, o slavnostním pojmenování děčka.

Hada: V starších dobách se věřilo, že na hradě v Erechtheiu sídlí posvátný had, ochránce Athén. Občané v něm jednu dobu viděli Erichthonia, strážného démona v hadí podobě. Ale za Aristofanovy doby v existenci onoho hada už sotva kdo věřil.

Sova, pták Athénin.

Před dudky: Podle báje se Prokné, manželka thráckého krále *Térea*, pomstila manželovi za zhanobení a zmrzačení své sestry *Filomély*. Prchajíc před ním byla prý proměněna ve vlaštovku, *Filoméla* ve slavíka, *Téreus* se proměnil v dudka.

Melanión, podle báje arkadský lovec, jenž vytrvalou láskou a lstí překonal panenskou lovkyni a běžkyni *Atalantu*. Že z nenávisť k ženám prchl do samoty, je buď výmysl starců, nebo neznámá verze báje.

Myronidés, jeden z velitelů řeckého vojska, jež porazilo Peršany v bitvě u Platají r. 479; později r. 457/456 zvítězili pod jeho velením Athéňané nad Boiótány v bitvě u Oinofyt. Je tu nazýván černořitným jako bájný *Héraklés*: takoví lidé byli považováni za zvlášť statečné.

Formión, athénský námořní velitel 5. stol.

Timón, Athéňan, jenž zemřel krátce před r. 414, nabyl působením komických básníků, kteří si z něho tropili posměch, pověsti prvního misantropa. Byl ovšem nepřitelem lidí vůbec, nikoli jen mužů, a že byl přítelem žen, je výmysl protivou k *Melaniónovi* starců.

Trniskem: Myslí se především na vousy, ale naznačuje se i jeho nepřístupnost. Také o jeho hrobu se říkalo, že byl zarostlý trním, aby k němu lidé ani po smrti nemohli.

Lítice, *Erínye*, bohyně pomsty.

Ožehla: I muži užívali opalování, arci jen ke zkracování vlasů a vousů; u žen mělo opalování cíl radikálnější a bylo nebezpečnější.

Pafos, jedno z tamních kultovních míst.

Kythéra, ostrov na západ od Peloponésu; u něho prý se Afrodité vynořila z moře.

Hejbal: v orig. Kínésiás; tak slul moderní lyrik, na něhož Aristofanés i jiní komikové často útočí. Ale zde nemá básník na mysli jeho, užívá toho jména jen pro necudný vtip, neboť dává řeckému slovesu *kíneón* (hýbat) smysl obscénního *binein*. Myrrhiné, jež tu vystupuje jako Kínésiova žena, buďto není táž jako na začátku kusu (ta tvrdila, že má muže už sedm měsíců na vojně), nebo ten rozpor básníkovi unikl. Je ovšem možné, že tu toho jména užil prostě jako obscénního protějšku ke slovu Kínésiás. Slovo Myrrhiné (myrtiné, myrsiné) znamená myrtovou ratolest, a jméno pro plod myrty (myrton) znamená také část ženského pohlavního ústrojí.

Paionidai: malá attická obec, básníkem patrně volená zase pro obscénní vtip, neboť tak v *Míru* užil slovesa *paio* (tluku, bodám apod.). Lyrik Kínésiás byl Athéňan.

Šestý den: O tom, jak nebezpečná by byla tak dlouhá přestávka pro kojence i pro matku, i o tom, že ten kojeneček už mluví (v orig. asi naše miminko), nesmíme ovšem uvažovat.

Manés, pův. jméno fryžského božstva, u Řeků tak časté pojmenování cizokrajného otroka, že leckdy nabývá vůbec významu otrok.

V sluji Panově: Tento arkadský bůh byl proslulý svou vilností, takže volba Hejbalova je namístě. Vždyť tu podle báje znásilnil dokon-

ce bůh Apollón jednu dceru athénskému mytickému králi, a ona mu v té jeskyni tajně porodila syna. Myrrhiné ovšem Hejbalovu volbu nepřijme, poněvadž nemíní jeho vášeň ukojit.

Čista: Pohlavní styk by ji mravně a nábožensky poskvřnil, a ona předstírá, že chce na posvátnou Akropolis přijít „čista“. K takové očistě podle řeckých zvyklostí stačilo umýt se v tekoucí vodě; a blízko Panovy jeskyně byl pramen zvaný Klepsydra.

Héraklés je hoštěn je přísloví o pomalém provádění něčeho. V komedii vystupoval silák Héraklés jako velký jedlík, zhltač jídla tak chvatně, že mu nebylo možno dost rychle přisluhovat dalšími chody, což on ve své nedočkavosti pociťoval jako omeškávání. Tak zde pociťuje Hejbal, či spíše jeho „klacek“ jednání Myrržinino.

Krém „Lásky zmar“: Je-li v originále správně čísti Rhodión myrón (rhodská mast), byla by tu narážka na ostrov Rhodos, jenž krátce předtím od athénskému spolku odpadl.

Hlasatel přichází do Sparty týž den, co se tam odebrala Lampitó, a předpokládá se, že jejím působením už nastala v Lakónice (spartském kraji) táž překerní situace jako u Athéňanů – obvyklá časová volnost staré komedie.

Člen výboru státní rady; ta měla za plné demokracie 500 členů, z každé z deseti atických žup (fýl) se do ní ročně volilo po 50 členech. Ale běžně úřadovali vždy 35–39 dní v roce jen zástupci jednotlivých fýl podle pořadí určeného losem. Jakožto členové úřadujícího výboru se nazývali prytany. V jejich pravomoci mj. bylo přijímat vyslance.

Bůh Pan: Byl však také pokládán za původce náhlých nemocí a zděšení (odtud slovo „panika“).

Nesie světlo tmou: a chrání je nakloněným tělem před větrem.

Posly k vám: To se pak arci neprovede.

Muže z Jebanic: v orig. muži z nevelkého města Karystu na ostrově Euboji, spojenci athénští. Měli pověst záletníků; jejich sbor byl právě v Athénách.

Dnes... časně zrána: ale den se už chýlí k večeru!

Vykoupání: Koupel patří k denním kulturním potřebám antického Řeka.

Čtvrté jednání

Lakónové; obyvatelé kraje zvaného Lakóniké (Lakónská země – Lakedaimón v širším slova smyslu); hlavní město Sparta (Lakedaimón v užším slova smyslu).

Trebárs i Lýzistrata, mužského rodu! Lakónovi je jedno, jde-li o Lýsistratu, o níž nic neví, nebo o nějakého Lýzistrata; uvědomuje si jen význam těch jmen, u obou – kromě rodu – stejný.

Jsem žena: Několik veršů je tu citováno z Eurípida.

V Pylách: Míjí se Thermopyly, nedaleko nichž byl chrám bohyně Démétry, kultovní středisko většiny kmenů středního a severního Řecka; mělo spojení s Delfami.

Nepřátelé: Peršané v Malé Asii. Naráží se tu na myšlenku všeřeckého boje proti nim.

Tím závěrem: citát z Euripída.

Perikleidás: Opět tu jsou historické skutečnosti zkresleny. Messéné, kraj oddělený od Lakóniky pohořím Táygetem a jen po těžkých bojích Spartou porobený, se r. 464 vzbouřila, když Spartu těžce postihlo zemětřesení („bůh Zemětřas“ je Poseidon). Athéňané byli tehdy ve spolku se Spartány, a když se válka s Messéňany protahovala, spartský vyslanec žádal podle spojenecké smlouvy v Athénách o příspěví. Athéňané na radu vlivného a zasloužilého aristokrata Kimóna poslali pomocný sbor pod Kimónovým velením. Demokraticky smýšlející živly v athénském vojsku nebyly však Spartánům po chuti, obávali se, že by se mohly spojit se vzbouřenci, a pod záminkou, že už pomoci athénské nepotřebují, poslali Athéňany zpět. Sami pak konečně r. 462 vzpouru potlačili. Jednání Spartánů pokládali Athéňané za urážku, zrušili spolek s nimi a Kimóna na deset let vyobcovali.

Nevíte, jak Spartané: Ani zde není skutečnost vylíčena zcela správně. Spartané sice přispěli Athéňanům zbavit se samovládcy Hippiia a jeho pomocníků (mj. i thesalských spojenců), ale když Athéňané usilovali o obnovení demokracie, obrátili se proti athénskému lidu a chtěli mu vnutit vládu aristokraticko-oligarchickou. Naproti tomu přehání Aristofanés slovy o otrockých cárech. Ve skutečnosti nastal za samovlády Peisistratovců první rozkvět Athén, hospodářský, mocenský a kulturní, a zejména Peisistratos sám velmi dbal obecného blaha.

Bránku atd.: Lakón i Athéňan tu jmenují místa, jejichž jména připouštějí dvojí smysl. Brankou se míní opěrný bod Pylos (čes. „brá-

na“) – jeho držení Athéňany bylo pro Spartány stále nepříjemné. Athéňané žádají vydání thessalského města Echinuntu (echinos = ježek); dále Kozí hory – ve skutečnosti krajinu u Malijského zálivu (Malios kolpos: malou – jablko, kolpos – ňadra) a Boky megarské (tj. dlouhé hradby, zvané „stehna“), spojující město Megaru s přístavem. Kupodivu nežádá Athéňan vydání Dekeleie, ale s tím jménem nebylo možné udělat dvojsmyslný vtip, a ostatně by se její držení Spartány po vydání Kozích hor stalo bezcenným.

Prát se nemáme chut’: Častou součástí komedií byla výprasková scéna. Aristofanés viděl v takové nízké komice živel neumělecký, ale přece jí užíval (leckdy s omluvou), poněvadž to diváci měli rádi.

Mnámoná: v attičtině Mnémosyné, bohyně paměti, matka Múz.

U mysu Artemidy (slul Artemisión); na severním cípu ostrova Euboie r. 480 bojovalo celkem úspěšně athénské loďstvo proti perskému, podporujíc tak řeckou pozemní akci u Thermopyl. Toho, že Leonidás se svým spartským sborem u Thermopyl padl, tanečník nevzpomíná.

Božská Panna: Artemis.

K novému štěstí atd.: V uspořádání kusého zakončení této komedie v rukopisech držím se z praktických důvodů jako Aug. Krejčí vydání Leeuwenova.

Kastor a Polydeukés (lat. Pollux), tzv. Dioskúrové nebo Blíženci, bratři Helenini, kterým se dostávalo božských poct zvláště ve Spartě. Byli předváděni zejména jako výteční jezdcí.

Eurótás: řeka, na níž ležela Sparta.

Helena cudná: ve Spartě požívala božské úcty.

Tá bohyňu v medenom domu: Ve Spartě měla Athéna slavný chrám provedený z mědi a s měděnou sochou. Novodobé výkopy objevily zbytky toho chrámu.

Charitky, bohyně půvabu.

Artemidin bratr, bůh Apollón; měl příjmení Foibos.

Ohněm, o blesku.

Diova choť, bohyně Héra.

Lásky bohyní, tedy Afroditou: její zásluhou se – podle komedie – vlastně mír uskutečnil.

Aristofanés
Lýsistraté
Komedie o čtyřech jednáních

Překlad, doslov a vysvětlivky Ferdinand Stiebitz
Ilustrace na obálce John Schwegel/Shutterstock.com
Redakce Petra Kučerová

Vydala Městská knihovna v Praze
Mariánské nám. 1, 115 72 Praha 1

V MKP 1. elektronické vydání
Verze 1.0 z 2. 12. 2022

ISBN 978-80-274-2906-6 (epub)
ISBN 978-80-274-2907-3 (pdf)
ISBN 978-80-274-2908-0 (prc)